46ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 438 Կ. ՊՈԼԻՍ, 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՀՈԿՏ. 4 1902 ՇԱԲԱԹ

JOURNAL ARMÉNIEN
MANZOUMÉI-EFKIAR
33, Grand' Rue de la S-Porte, 33
CONSTANTINOPLE

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ
ՈՐՈՒ Կ'ՈՒՂՂՈՒՒ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԹՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
33, Պոյոճ Ալի Ճաատէսի, 33
Թմբագրութեան ուղղուած գրութիւններ եւ չեն տրուիր։

Մանզումէի Էֆքեար

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

منظومهٔ افكار
ارمنيجه بوى وسياسى غزته‌در
صاحب امتيازى : اوحانس فريد
اداره خانه‌سى : باب‌عالى جاده‌سنده نومرو ۳۸

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
Պոլսոյ համար	80 ղ.	50 ղ.
Գաւառաներու համար	108 »	60 »
Դրսաբնակներու համար	25 ֆր.	13 ֆ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար, առնչ 5 տողէ մինչեւ մէկ անգամ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ։

10 ՓԱՐԱ — "ՄԱՆԶՈՒՄԷ,, ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

Ի ՐԷՃԷՊ 21 ԻՍԼՈՒԻԼ 1318

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ՝ ՈՂԲԱՅՑԵԱԼ ՄԱՏԹԷՈՍ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԷՆ

Յուզիչ անակնկալ մը պատճառեցաւ որ երէկ ամբողջ օրս Մատթէոս Մամուրեանի քաղցր յիշատակովը անցնիմ։ Իզմիրէն գրքոյկ մը ղրկուած էր Խմբագրատուն, սիրուն, ճաշակաւոր կողքով, ձեռք առի զայն, և երբ Մամուրեանի անունը կարդացի վրան, անմիջապէս երեւակայութեանս ներկայացաւ մեծանուն գրագէտը իր կաթի նման մաքուր և ալեհեր մօրուքով, կայտառ գեղեցիկ դէմքով, ծաւալաչքերով ու համակրելի, ազնիւ ինքնութիւնովը որ այնչափ գրաւիչ հով մը ունէր վրան։

Դեռ գպրոցական հասակէս, մոլի սիրնարն էի Արեւելեան Մամուլի խմբագրապետին, որուն թերթը աչքերէս չրչանը կ'ընէր մեր դպրոցին մէջ գրաստեղանէ գրաստեղան փոխանցուելով։ Տարիներ ետքը չատ թեթեւ առիթ մը պատճառ եղաւ որ այս պաշտումս բարեկամութեան փոխուէր ու այնչափ տարիներէ ի վեր կարօտին ապրած Մամուրեանս թղթակցութեան չարք մը փոխանակէր ինձ հետ։

Բաժանորդագրութեան առթիւ նամակ մը գրել հարկ եղաւ Մամուրեանի. նամակը երկու տողով աւարտեցի, գիշեր էր, քունս չէր գար. փոքրեցի նամակիս եւեւը կարճ էջնիկ մը գրել եկեղեցական և կրթական խնդիրներու շուրջ. կարճ քրօնիկը հեռագրեմ երկարեցաւ և նամակս պաշտօնական կապերէ զերծ՝ ինքնաբերաբար մտերմական գոյն մը առաւ։ Առաւուն կէս մը ղրկելու- կէս մը չղրկելու տատամսումին մէջ, վերջապէս քաղաքիչը ունեցայ զայն փոստային յանձնելու և ո՛վ բարեբաղդութեանս նամակ մը ստացայ անմիջապէս մեծ վարպետէն, որ չատ մը քաջալերական խօսքերով կ'արտօնէր զիս «Արեւ. Մամուլ»ի մէջ գրելու։

Հիմա սակայն կը ներկայանար ամէնէն մեծ դժուարութիւնը, ի՞նչ նիւթի վրայ պէտք էր գրել, գոնացում ալ տալ համար այսչափ պատուաբեր խօսքերի մը։ «Մանզումէ»ն այն տեսակ անանձնական կացութեան մէջ է, դրամ վճարող ամբողջ ջղերը իր դէմ դարձուցած էր Փանոսեան, անոնց հարուածելով ամէն զեղծում ալ ու ձախ և նոյն իսկ իրեն զգալի նըպաստ ընողներն անգամ քննադատելով։ Փանոսեանի այս քանդածները վերաշինելու և ջոջ բաժանորդներուն սիրտը չաձելու համար, բարեկամներ որոշած էին խմբագիր մը բերել որ գիտակ խունկ ծխել ամէն կողմ։ Խեղճ Փանոսեան՝ ապրելու հարկին տակ ստիպուած էր համակերպել այս որոշումին և լուսանոգի Մինաս Գաբամաճեան կոչուած էր այդ խնկարկութեան պաշտօնին։

Առաւ մ'ալ հաստակութիւնը զարմացումով տեսաւ որ «Մանզումէ»ի որոլորովին փոխածէր լեզուն։ «Ազնուաշուք»ները, «Մեծապատիւ»ները, «բարեհաճած էր»ները իրարու հետ կը մրցէին թերթին իւրաքանչիւր լուրին մէջ։ Եկեղեցական և կրթական տէն արարք լաւատեսի ակնոցով կը դիտուէր և «Մանզումէ»ի յաւերեալ քննադատութիւններուն յաջորդած էին դրուատականներ, գովեստներ, քծինքներ աս ու ան անկարեւոր դէպքերու։ Վերջապէս թերթ մը որ բոլորովին կեղծիք կը հոտէր։

Ասկէ աւելի յարմար նիւթ չէր կրնար ըլլալ սկսնակ գրողի մը համար, որ ինքնարագէ հարուածելով, քննադատելով կը սկսի, մինչեւ որ երիտասարդական խենթ արիւնը հանդարտի և փորձառութիւնը համոզէ զինք թէ ինչ քննադատելի կը թուէր երբեմն պարանոյի է իրողութեան մէջ։ Ուստի հետեւելով սկսնակներու ընդհանուր յանոխին, ձեռք առի «Մանզումէ»ի փոխուած լեզուն, յանձնարարելով Շահնուրի որ ինքն ալ խունկ ծխէ, եթէ կրնայ յաջողիլ։

Մամուրեան՝ իր վարպետի ներողամտութեամբ գնահատած էր այս առաջին գրութիւնս և որովհետեւ չէի ստորագրած, զարմացումով տեսայ որ Քանի՞ ստորագրուած էր տակը Արեւ. Մամուլի մէջ, ինչ որ գրական անուն եղաւ ինձ։ Յաջորդ թիւին նոյն ինքն վարպետը նիւթ առնելով Խանկը՝ աքանչելի պատասխան մը գրած էր ինձ Շահնուր ստորագրութեամբ։ Անկէ ետք ալ բաւական տարիներ չարունակուեցան Քասիմի և Շահնուրի թղթակցութիւնները։

Փութամ ըսել որ Փանոսեան չաբաթի մը չափ հանդուրժելէ ետք Մինաս Գաբամաճեանի խնկարկութիւններուն, ելից մը զարկած ու դուրս նետած էր զայն Մանզումէէն, ինք վերակսելով իր անաչառ քննադատութիւններուն։

* * *

Մամուրեան Պոլիս պիտի գար պըտոյտի, ասիկա բնականաբար բարեբաղդութիւն մ'էր ինձ համար որ անձամբ պիտի վայելէի այնչափ սիրած բարեկամս, բայց անտեղութիւն մը կար, մեծ անտեղութիւն մը որ մտատանջութիւն կը պատճառէր ինձ։ Այն տեսնես կը ծառայէի խստապահանջ Նեղսիրտ վաճառականի մը քով որ «գործի ժամանակ գործ»էն ուրիշ բան չէր ճանչնար. եթէ Մամուրեան գործատերս գար զիս այցելելու, ի՞նչ պիտի ըլլար վիճակս։ Այս սրամաչաքներուս մէջ, օր մ'ալ յանկարծ ներս մտաւ վաճառատունէն մաքուր համակրելի անձնաւորութիւն մը, որ յաճախորդի հանգամանք չուներ, վայրկենական չիմացութենէ ետք ճանչցայ, ինքը, մեծ վարպետը, Մամուրեանն էր։ Արդէն պատկերը ունէի։ Կարապետ վարդապետ Շահնազարեան, Մկրտիչ Սանասարեան և Մամուրեան՝ երրորդութիւն մը կը կազմէին սենեակիս մէջ։

Դեռ ինք հարցում մը չուղղած՝ անմիջապէս դէմ վազեցի, ձեռքերուն փարեցայ համբուրելու համար, մեծ զարմացումի մէջ ձգելով վաճառատան ամբողջ պաշտօնէութեան հետ նաև ըղձիս որ տասը վայրկեան առաջ արդէն կրակ կտրած՝ հովիս իջեցուցած էր բարկութեան սատար։

Զիս Մամուրեանի ծանօթացնելէ և կարճ մը տեսակցելէ ետք ըղձիս քով առաջնորդեցի մեծ հիւրը և առեւտրական խօսակցութիւններէ բոլորովին տարբեր, այլոնի դիրք մը առնելով, պատրաստուեցայ փոխադարձ ներկայացում կատարելու։

Ատուած համբերութիւն տուաւ ըղձիս որ գործի ժամանակ հանդուրժեց այս նմանը չի տեսնուած ապարդիւնութիւններուն և չի պօռթկաց։

—Մատթէոս Մամուրեան, ըսի միշտ վախնալով պաղ ընդունելութենէ մը։

Այս անունը մոգական ազդեցութիւն ըրաւ չորպաճիս վրայ որ անմիջապէս տեղէն ցատկեց և այն ատիճան սիրալիր ընդունելութիւն մը ցոյց տուաւ Մամուրեանի, որուն նմանը ամենէն մեծ դրամատէրին իսկ չէր ընէր։ Գործը, առեւտուրը դադրեցուց պահ մը, նոյնիսկ իր աթոռը առաջարկեց Մեծ Վարպետին, որուն գրչին սիրահարն է եղեր, օշարակ, սուրճ վերջապէս ինչ որ կրնայ հրամցուիլ վաճառատան մը մէջ, հրամցուց միշտ գոհունակութիւն յայտնելով այս անակընկալին։

Ազատ շունչ մը առի, արժանապատուութիւնս փրկուած էր, չորպաճիս ինձմէ աւելի կը յարգէր հիւրս որուն հետ երկու ժամի չափ խօսակցելէ ետք թոյլատրեց ինձ որ, Մամուրեան էֆէնտիի ընկերակցիմ։

Զգեցի գործս ու ճամբէն նկատումէ ազատ՝ սկսանք խօսակցիլ Մամուրեանի հետ։

Բայց «Արեւելեան Մամուլ»ի ճաղկող Շահնուրն ո՞ւր, այս մեղմ, հեզաձայն Մամուրեանն ո՞ւր. ինքս՝ հաւատալ չէր գար որ այս երկուքը միեւնոյն մարդիկը ըլլային, այնչափ զգալի տարբերութիւն կար քննադատող, հեգնող, կծող Շահնուրի ու հանդարտ, հեզահամբոյր և հաճոյակատար Մամուրեանին միջեւ։

Երբ բաւական ընտանեցանք իրարու, «Աւելի ինչ բանէ հաճոյք կը զգաք Պոլսոյ մէջ» հարցուցի իրեն. «Բարաքուլաքի ջուրէն», պատասխանեց։ «Եւ յանախ զայն լիուլի վայելելու կարօտնե՞ր որ կը քաշեմ Իզմիրի մէջ»։

Ջուր, աղէկ ջուր, այս էր Մամուրեանի ամէնէն աւելի փնտռածը զոր կը գտնէր յանախ Պոլսոյ մէջ իր ճաշասեղանին վրայ։ Օր մը, ես, Մամուրեան և Պարոնեան որ այն ատեն Պահճէգարու վաճառականի մը քով գրագրութիւն կ'ընէր, ճաշարան մը գացինք։ Դռանը առջեւ միայն իրարու հանդիպած ըլլալով։ Ասիկա բարեբաղդութիւն մ'էր անուշտ ինձ համար և երկուքին ալ հաճութիւնովը յանախորդներու աչքէն հեռու մասնաւոր սենեակ մը առանձնացանք։ Մամուրեան կը խօսէր սեղանին վրայ չարուն ակ ջինջ ջուրին մաքրութեան վրայ զմայլելով, իսկ Պարոնեան որ Խիկարէն դատելով պէտք էր զուարթ ու զբօսնացուցիչ ընկերութիւն մը ունենար, ընդհակառակ աւելի կ'ունկընդրէր քան թէ կը խօսէր, չմոռնալով արագ արագ լեցնել գինին։

Գրական խօսակցութիւն չատ քիչ տեղի ունեցաւ, անոր համար որ երկու մեծ գրագէտներն ալ արդէն գրական կեանքէ դուրս կ'ուզէին ապրիլ արձակուրդ մը վայելելու համար, մինչդեռ իմ ամէնէն մեծ բաղձանքս ան էր որ երկուքն ալ գրական խօսակցութեան մը բռնուէին ու ես մինակ հանդիսատեսը ըլլայի աս հաղուագէպ տեսարանին։

Մամուրեան անկէ ետք մէկ քանի անգամներ ալ Պոլիս այցելեց միշտ նոյն երիտասարդ ծերուկ ու անթերի մաքրութիւնով, ու տիպա՛ր ազնուութիւնով։ Վերջին անգամ Տիկինին հետ իջեւանած էր Բերա Լիւքսէմպուրկ պանդոկը ուր հովիս ուռիթ ունեցանք մէկ անգամ տեսակցելու։

Տարիքը ընաւ չէր ազդեր Մամուրեանի վրայ որ ինչպէս մարմնով, գրիչով ու մտքով ալ երիտասարդ էր դեռ և գրութիւնները կարդացողներ պարտանքը կ'ունենային միշտ երեսուն տարեկան վաւերուն երիտասարդի մը հոգին տեսնելով անոր մէջ։

Այս անձնական յիշատակներուս մէջ գրականութեանը խօսքը չբերի Մամուրեանին, հարիւր անգամ կրկնուած ճըշմարտութիւն մը կրկին խոստովանած չըլլալու համար։ Մինակ երէկ երբ «Մանուկն, Իմաստունն ու Սատանան» անուն գիրքը ձեռքս անցաւ ու անոր վրայ Մամուրեանի ստորագրութիւնը կարդացի, վայրկենական տպաւորութեան տակ չկրցայ զիս արգիլել զուտ անձնական սա քանի մը տողերը գրելէ, որուն համար ներողութիւն կը խնդրեմ ընթերցողներէն, եթէ չատ կը տեսնան ինծի այս անձնական յիշատակս հրատարակումը։

Իսկ գրքոյկը որ առիթ տուաւ այս տողերուն թարգմանած է ողբացեալ Մ. Մամուրեան իր մահուընէն քիչ առաջ և ձօնած է զայն իր ամենամտերիմ բարեկամին ու գործակցին Իզմիրի Առաջնորդ Ամեն. Տ. Մելքիսեդեկ Արքեպս. Մուրատեանցի։

«Մանուկն, Իմաստունն ու Սատանան»ին առթիւ իր յառաջաբան ծառայող երկու նամակները կը հրատարակենք է ստորեւ, իբրեւ չքնաղ գոհարներ հոյ գրականութեան և իբր յարգանք յաւէ՛տ ողբացեալ Մատթէոս Մամուրեանի։

Իսկ գալով Մամուրեան Որդիի, թէեւ մօտէն ճանչնալու պատիւը չունիմ զայն, բայց գիտեմ որ խիստ կրտրուկ մարդ է, անոր համար որ թերթին վարչութիւնը ստանձնած օրէն կարեց իմ Արեւ. Մամուլս։

ԳԱՍԻՄ

Ամենապատիւ Սրբազան Հայր,

ՁԵՐ բարի ու գեղեցիկ հոգին, իբրեւ անսասան հաւատոյ ու լուսատու իմաստութեան վառարան, ունի հրապոյր մը որ բարւոյն ու գեղեցկին անտարբերներն անգամ կը գրաւէ։

Եւ ես՝ Ձեր վաղէմի բարեկամն, ես որ այդ հրապոյրը վաղուց զգացած եմ, և որ երբեմն կրօնական խնդիրներու հետամուտ այնքան չեմ եղած, յորդորուեցայ մեր յարաբերութեան և այս վերջին տարիներուս ընտանեկան աղետալի դժբաղդութեանս բերմամբ, մտնել այն սրբավայրն, ուր իբրեւ մը խիթարութեան ու ճշմարտութեան ապաւէն, չաներ պիտի մտնեն անուշտ։

Ահա այդ սրբավայրէն քաղեցի իբրեւ խնկաւէտ ու խորհրդաւոր փունջ մը, սոյն գրքոյկս, որ ամեն կռապաշտական, աքլատիքական ու տարտղական մթութիւններէ ազատ, կը պատկերէ երկնային այն էութիւնն որ անհուն զթասիրութիւն կը բուրէ...։

Հետեւաբար Դուք, Սրբազան Հայր, սոյն գործոյս՝ իբրեւ անուղղակի չարժառիթը՝ իրաւունք ունիք թարգմանութեան, ուսի թոյլ տուէք ինձ՝ ի յիշատակ մեր սրտակից բարեկամութեան, զայն ձօնել Ձեզ, յուսալով որ չպիտի մերժէք այդ ձօնն Ձեր Սրբազնութեան

Բոլորանուէր բարեկամին։
Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ
Իզմիր, Յունվար 1900

Սիրելի Մամուրեան,

Թարգմանելով մի գրքոյկ «ՄԱՆՈՒՆՆ, ԻՄԱՍՏՈՒՆՆ և ՍԱՏԱՆԱՆ» վերնագրով, հաճած էք զայն ձօնել ինձ՝ Ձեր վաղեմի սրտակից բարեկամին, վասն զի լինելով թէ՝ չեմ մերժեր Ձեր պատուական Ձօնն։

Ինչո՞ւ մերժեմ. Սիրելի Մամուրեան, քանի որ Ձեր բարեկամական սրտին պէս, ազնիւ սրտէ բղխած է Ձեր թարգմանութեան գաղափարն։

Մի չգիտէ թէ թարգմանութիւնը այն ժամանակ միայն գեղեցիկ են, երբ սրտերն ու մտքերն կը թարգմանուին և ոչ լոկ բառերն ու դարձուածները։

Եւ ես Ձեր թարգմանական հմտութեան վրայ չէ՛, որ պիտի խօսիմ, զի այն հանրածանօթ է, այլ Ձեր բարեկամական անկեղծութեան վրայ, Ձեր կրօնական ազատասիրութեան վրայ, որով չարունակ պաշտպանած էք, բանիւ և գրով, Հ. Ս. Եկեղեցւոյ ինքնուրոյն գոյութեան և յարատեւութեան կենսական կարեւորութիւնն։

Տակաւին Ձեր խոնեմափալ դէմքը չը տեսած՝ կը ճանչէի արդէն Ձեր սիրան կովկասէն, երբ կը հրատարակուէին Ձեր յօդուածներն «Կռունկն» ամսաթերթի մէջ, յորում և ես ունէի իմ համեստ բաժինն՝ իբր աշակից խմբագրութեան։

Փափաք յղացաւ այն ժամանակ սրտիս մէջ ուղեւորութեան չորս կառարել և տեսնել Տաճկաստանի մեր Հայ կրօնակիցները։

Այս միջոցին էր, որ անձամբ իսկ ծանօթացայ Ձեր սիրելութեան հետ 1865ին։ Դուք դիւանադիր էիք ի Պարիսարքարանի, իսկ ես գրական ուսումնասիրութեան խանդով ոգեւորուած մի ուղեւոր։ Մեր սիրտերն մի էին արդէն, մեր նպատակն ես միութեան յանգեցաւ Ս. Էջմիածնի Հայրապետութեան իրաւունց պաշտպանութեան տէսակէտով, վասն զի վախճանած էր Տ. Մատթէոս կաթողիկոսն, և Հայրապետութեան խնդիրն հրատապ կերպով սկսուած էր յուզուիլ Պարիսարքարանի Ժողովոյ մէջ, որոյ ատենագրութիւններն ես միշտ կը պատրաստուէին Ձեր հմուտ դիւանագրպրութեամբ։

1886ին էր կարծեմ, որ դուք հրաւիրուեցաք ի Զմիւռնի վարժարանաց Տեսչութեան, իսկ ես 1867ին ուղեւորեցայ յԵրուսաղէմ յուխտ Ս. Տեղեաց, ուր Եսայի Ս. Պարիարքի և միաբանական ուխտին յորդորանօք պարտաւորեցայ ընդունիլ Ժառանգաւորաց վարժարանի անօրէն-տեսչի պաշտօնն։

Հեռի էինք իրարմէ, բայց անընդհատ էին մեր սրտակցութիւնք թղթով և հրատարակութեամբ։ Երբ կոչուեցայ յաստիճան վարդապետութեան, դուք արդէն մտած էիք ընդ լծով ամուսնութեան։ Տարբեր էր մեր կենցաղական վիճակն, բայց մի էին մեր սրտերն ու գրական նպատակներն։

Սոյն վիճակին մէջ՝ շուրջ տասն տարիներ անցնելէն զկնի՝ Առաջնորդ ընտրուեցայ Զմիւռնիոյ վիճակին և ականք միասին գործել կրթական և գրական ասպարէզին մէջ բանիւ և գրչաւ, դուք դաստիարակութեան և հրապարակագրութեան ասպարէզին մէջ իսկ ես յԱռաջնորդութեան։

Ձեմ կարող մոռնալ երբէք, Սիրելի Մամուրեան, որ մեր անդուլ գործունէութեան միջոցին բազմիցս պատուասիրուած եմ Ձեր ընտանեկան ազնուատիպ յարկին տակ, ո՛չ միայն իբրեւ Առաջնորդ այլ նաեւ իբրեւ եղբայր։ Անմոռանալի են մանաւանդ Ձեր խոհեմափայլ Տիկնոջ խօսքերն, որ տեղեկանալով թէ՝ միայն մի քոյր ունիմ, յաւելցուց — «Այսուհետեւ երկու քոյր ունիք»։ Եւ արդարեւ միշտ իբրեւ եղբայր և քոյր ճանչցած եմ զՁեզ և Ձեր Տիկինն։ Եւ միշտ մասնակից եմ Ձեր ուրախութեան և տրամութեան։

Երբ տասնամեայ բացակայութենէ զկնի վերստին դարձայ ի Զմիւռնի, սաստիկ վշտացայ տեսնելով զՁեզ յոգնած և դաստիարակութեան պաշտօնէ քաշուած, զի միշտ գնահատելի էր Ձեր մասնակցութիւնն կրթական գործոց նկատմամբ։ Բայց Ձեր գործունէութեան ասպարէզէ քաշուիլը հեռեւանք չէր ծուլութեան և անտարբերութեան (ինչպէս չատերու համար) այլ մշատեւ աշխատութեան, որ լուսապսակն է Ձեր բովանդակ կենաց։

Գիտէք, Սիրելի Մամուրեան, որ ինչպէս Ձեր նոնպէս և իմ բնաւորութեանս հակառակ է մեր անձին վրայ խօսիլ. բայց Ձեր Ձօնն առիթ կուտայ ինձ՝ Ձեր երեսնամեայ բարեկամութեան մի հարեւանցի ստուերագիրն գծել ցոյց տալու համար որ մեր բարեկամութիւնն, զոր իրաւամբ արդիւնաւոր անուանած էք, չէ հիմնուած երեքէք պաշտօնական քաղաքավարութեան կամ անձնական շահասիրութեան վրայ, այլ սրտի և գրական նպատակի միութեան։

Մենք երկոքեան եւս ծերացած ենք. Սիրելի Մամուրեան, անշուշտ ո՛չ սրտով և մտքով և ո՛չ յոլով տարիներով, այլ չատ զգալով։ Մենք կանցնինք, այո՛, անցաւոր աշխարհս և թերեւս ես Ձեզմէն առաջ, բայց ինչ որ խօսած ենք, գրականութեան, դաստիարակութեան և կրօնքի համար ինչ որ քարոզած ենք ու գրած՝ կը հաւատամ թէ չեն անցնիր։

Ո՛չ ապաքէն Ձեր թարգմանած գրքոյկն իսկ կը վերաբերի սուտ իմաստուններուն և անիրաւ ճամարտակներուն, որոնք իրենց մարդկային սակաւ զէնքերով զինած են հոգւոյ դէմ, անմահութեան դէմ, հաւատոյ, յուսոյ և սիրոյ դէմ. առանց որոց ո՛չ այլ ինչ է աշխարհս, եթէ ոչ փոշի արտաքսուած։

Ես սիրեցի Ձեր թարգմանութիւնն, Սիրելի Մամուրեան, որ մանկան հաւատով կը խորտակէ իմաստունին գոռոզութիւնն և սատանային մեքենայութիւնն. Թող յոխորտայ իմաստունն և ծիծաղի սատանան։ Յաղթանակն մանուկինն է։ Իմաստունն կը պաղծի, բայց հաւատ և յոյս չունի. սատանան կը ծիծաղի, բայց սէր չունի։ Խեղճ են երկոքեան եւս, վասն զի չեն ճանչեր սիրոյ Աստուածն, վասն զի այդ սիրոյ գաղտնիքն ծածկուած է ունայնախնդիր ու մեծամիտ իմաստուններէն ու գիտուններէն։ և յայտնուած է տղաներուն։ «Գոհանամ զՔէն, Հայր, աղաղակեց Յիսուս, Տէր երկնի և երկրի, զի ծածկեցեր զայս յիմաստնոց և ի գիտնոց և յայտնեցեր տղայոց։ Այո՛, Հա՛յր, այսպէս հաճոյ եղեւ առաջի քո։»

Պատմած եմ Ձեզ, Սիրելի Մամուրեան, որ մայրս եղած է ուսուցիչս ընթերցանութեան և քանի մը եկեղեցական երգերու, ինչպէս են — Առաւօտ լուսոյ, Առաւօտեան քաղցր և անուշ հովերն... եւն.։

Մօրմէս ուսած եմ, որ Աստուծոյ անունը Սէր է. «Սէր անուն Յիսուս, սիրով քով ճվեա, սիրտ իմ քարեղէն», սէրն է նոյնպէս որ բեկեալ սրտերն կը կապդարէ և կը զօրացնէ։

Որքան գեղեցիկ է Ձեր թարգմանութեան մի նկարագրական պակերն՝ Մանուկն՝ Յիսուսի գրկաց մէջ «որ աւելի հարուածներ տուած է Խաչի թշնամիներուն քան թէ Աստուածաբանները բոլոր պաշտառաքանութիւններն։» Ամենէն զօրաւոր թշնամին այդ մանուկն է իր անմեղութեամբ, յորմէ պարսաւ որկնչիլ անհաւատութեան բանակներն։

Ձեր ձօնած գրքոյկին մէջ կան Յիսուսի դէմ ամբարշտաց կողմէն արտասանուած խօսքեր, որոնք բարեպաշտներու սիրան կը խոցոտեն թերեւս, ինչպէս են խաչելեաց, պիտակ, մահուան, երազարեւ, որոյ քարոզածն իբր թէ մոլորած հաւատ է և որոյ պատմութիւնն իբր տարտղել եւն.։ Բայց պէտք է կարեկցիլ քան թէ զայրանալ տգեղութեան դէմ, քանի որ հրէից ազգի դպիրներն ու Օրինականներն Բեհեղեբուղ անդամ անուանեցին զՅիսուս, քանի որ Յիսուս միշտ դայթակղութիւն է հրէամիտներու համար և յիմարութիւն հեթանոսներու, իսկ փրկելոց համար «Աստուծոյ զօրութիւն և Աստուծոյ իմաստութիւն»։

Ուրեմն, Յիսուսի Աստուածութեան հակառակորդ մատենագիրն, չը կարենալով ուրանալ Յիսուսի կատարելութիւնները, Դալիլիայի բնավայրի բնական գեղեցկութեան վերագրած է Յիսուսի գեղեցիկ նկարագիրն։ Խեղճ Ռենան, շատ դարեր հոլած են Յիսուսի մարմնառութենէն ի վեր, շատ շուշաններ ու ծաղիկներ բուսած և թառամած են Դալիլիայի հովիներուն մէջ, բայց ուրիշ Դալիլիացի ծնած չէ, Յիսուսի նման և պիտի չի ծնի յաւիտեան, զի նա գեղեցիկ է քան զամենայն որդիս մարդկան, գեղեցիկ մանաւանդ Խաչին վրայ. գեղեցիկ՝ որպէս սէր, գեղեցիկ՝ որպէս ճշմարտութիւն, գեղեցիկ՝ որպէս յոյս։ Վասն զի Յիսուս ի Խաչին՝ է բովանդակ փրկութիւն, բովանդակ սէր, բովանդակ ճշմարտութիւն և յոյս։ Գեղեցիկ՝ Շնորհաց գեղեցկութեամբ, գեղեցիկ՝ օրինաց գեղեցկութեամբ, վասնզի իր մարդասիրութիւնն է, որ բեւեռած է զինքը ի Խաչին և այդ Խաչն է յորմէ կը ցոլանան Օրէնք՝ ոտոտանեան և Շնորհ՝ էջմանական։

Հեթանոսամիտ իմաստունին և սատանին անդարմ կ'երեւի Յիսուս ի Խաչին և անգործ, բայց ո՛չ, ո՛չ, նա կը խօսի կ'ուսուցանէ, կը շրջի, կ'երթեւեկէ սիրոյ արքայութեան մէջ փառքով ու յաղթանակաւ. այնպէս որ հաւատոյ աչք ունեցողն և խաչելոյն գեղեցկութեան զննութեամբ յափշտակուածն այդ անարգուած փայտին առջեւ ծնրադիր՝ կ'աղաղակէ. «Ինչքա՜ն գեղեցիկ են նորա ոտքերն լեռներուն վրայ, որ աւետիս կը բերէ, խաղաղութիւն կը քարոզէ, բարութիւն կը հռչակէ և փրկութիւն կ'աւետարանէ։»

Շատ մի համարիք գրածս, Սիրելի Մամուրեան, անհուն է Խաչի ճառն, ինչպէս անհուն է խաչելոյն սէրը վըտակրութիւնն և գթութիւնն իմաստուն՝ թէ ո՛չ իմաստուն, գիտուն՝ թէ անգէտ, արդար՝ թէ մեղաւոր, ամենքը պէտք է փարին այդ Խաչին ու խաչելոյն, յորում ամենայն գանձք իմաստութեան և փրկութեան ծածկեալ կան, որով ճշմարտապէս կը ճոխանան և կը մեծանան նոքա միայն, որոնք հեզ են և խոնարհ։ որոնք քաղց ու ծարաւ կը զգան Աստուածային սիրոյն և հետամուտ են յագենալ և զովանալ նոյն սիրով։

Երանի թէ, Սիրելի Մամուրեան, Ձեր թարգմանութիւնն ամեն ընթերցողներու սրտին մէջ արծարծէր աստուածային սիրոյ քաղցն ու ծարաւ՝ իմաստունի ճարտարամտութիւններն ուսանելու և սատանի ծիծաղն նըշուակելու։

Ձեր սրտակից բարեկամ
ՄԵԼՔ. ԱՐՔԵՊՍ. ԶՄԻՒՌՆԻՈՑ
Զէյթունի, 25 Փետրվարի, 1900 ամի

ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳՈՂՑՈՒԱԾՆԵՐԸ

Այգիին մէջ։

Վերը, երկինքը անանկ կապոյտ մը ունի, որ նայուածքդ կ'անդրադարձնէ և միտքդ կը յոգնեցնէ։ Տաքը՝ ձանձրոյթին հետ կը մաղուի մեր շուրջը, որ թերու սա դաշտին մէջ, ուր ծառի մը շուքին տակ ենք երկնցած, ծունկ ծունկի, գիրկ գիրկի՝ ընկերներու հետ։

Աչքերուս առջեւ վերէն վար սեպ-

տեմբերի այգին, իր առնկերուն դեղնած կատարին հարթութիւնովը, որոնց գրկէն, տեղ տեղ ճիւղաւոր ծառ մը կ'արձակուի իր կանանչ առոյգ տերեւներով, որ բուսական այս բանակեղուումին մէջ ճոխ վրաններու տպաւորութիւնը կը ձգեն վրան։

Սէնքնիս ալ թմբիր մը ունինք մեր երակներուն մէջ, մեր գլուխները կը շարժին ծանրութեան մը, բութ գինովութեան մը տակ որ այգիին թանձր մթնոլորտէն ներծծուած է. ալքոլի իսկութիւնը որ կը ծաւալի հոդ, օդին թրթռացումին հետ գիրկ գիրկի։

Սէնքնիս ալ լուռ ենք այս անմարդի անկիւնին մէջ, ուր կինը չը խանգարեր մեզի, մեր երեւակայութիւնն ու զգացումները՝ իր կախարդի վրդովող ներկայութիւնով։

Անդին կը դառնամ, քովս որթատունկները կը նային իրենց զամած, սեւ և կեղտոտ ընչին վրայ, որոնք ծուռ ու մուռ, ինքներ վրայ կքած ծերուկի մը պատրանքը կուտան ինծի. այդ բունին վիզէն սակայն կարմիր, թարմ ճիւղեր կը նետուին վեր, որոնք իրենց դեղին, ժժգոյն, ճակատները ծռած, գետինին են յեցուցած հիմա։

Աշունը դեռ չէ համբուրած զանոնք այլ արեւը միայն խածած և իր խանձուքը քսած է անոնց։

Աչքերս կը պտտցնեմ տունկերուն տակերը, ողկոյզներ, փոշոտ, աղտոտ և մչղապատ կը կախուին, իրենց կտուցը հողին տուած. քովը կարմիր խաղողը իր երկայն խոշոր և իրար սեղմուած հատիկներով, որոնք ողկոյզները կը յոգնեցնեն։

Աղջիկ մը կը ճանչնամ, մուրացկան, դեռատի աղջիկ մը, որ մայթերուն վրայ, փողոցներու մէջեղ կը նստի և իր մերկ, աղտոտ սրունքը երկարած անտարբեր՝ անցորդներուն իր վրայ նայիլը կը դիտէ, աղտոտ նայուածքով մը, և լկտի, անդիմակից ժպիտով մը։ Ճիշդ այդ խեղճ տկար աղջիկը կը յիշեմ, երբ շուրջս կը տեսնեմ բոլոր այդ փոշոտ, տարտոտ ողկոյզները, որոնք իրենց առուգութեան մէջ աղտոտած են կեանքի ընթացքէն, եկած անձրեւներէն, իջած ասքէն և բարձրացած փոշիէն։

* * *

Աղուոր, ջինջ, սաթի պէս և թափանցիկ ողկոյզները դիզուած են առջեւնիս, դեռ իրենց կուսութեան քողը երեսնուն, որոնց տակէն կը ժպտին կը պչտան խոստմնալից գոյութիւն մը, ծածուկ անուշութիւն մը և տարինքնոյ հաճոյք մը։

Լուալ կուտանք զանոնք, սակայն անոր երեսէն ամօթխածութիւնը չի սրբուիր դարձեալ, և կը մնայ իր հաստատութեան մէջ, ճիշդ գաւառի այն միամիտ աղջիկներուն պէս, որոնք հակառակ Պոլիսին պտռուտ, պատուած մթնոլորտին իրենց դէմքին վրայ սանկ անջնջելի քաշողութիւն մը, դող մը ունին, համարձակ ընթացքներու միջոցին։

Իրա՛ւ, կ'ուտենք հիմա սա թափանցիկ և բիւրեղեայ հատիկները որոնք չրթունքնիս իրար կը կպցնեն իրենց քաղցրութենէն, սակայն ամենքնուս ալ ներսը անհանգստութիւն մը կայ, դժգոհանք մը անկիւ, այդ ինքնամոլոյի դիրքէն, և կ'ուզենք գողութեան ելնել, խուսափողները ձեռքնտել արգիլուածներուն տիրանալ...։

Այդպեսանը, հուժկու, երկայն հասակ և բիրտ դիմագիծով մէկը, երբ խաղողը առջեւնիս էր դրեր իր լեռնականի երկաթեայ բոլոր չեշտովը ըսեր էր որ տունկերուն չպիտի դպչուէր։ Եւ մենք, ո՛րքան ալ յանդուգն, ո՛րքան ալ չատ մը չուաներ կտրած անցած, չպիտի հմարձակէինք այդ մարդուն քիթին խնդալ այդ տեսակ ամայի տեղի մը մէջ, որ բնակութենէ կէս ժամ հեռու էր։

Այս միջոցին մեր քովը եկաւ գիրուկ, ցից, աղեբեկ մազերով ուրիշ մը ձեռքը ճոկանով մը՝ սիկառը վառելու համար. և երբ ան իր հաստ ծխափողը բերանը, կը ծռեր վառելու դայն, մէկ ձեռքը սանկ առկեւը տարաւ, փորը բռնեց, ուր դաշոյն մը և հրազէն մը քով քովի կը ենային, կարմիր կաշէի կամարին գիրկը։ Աս ալ այգիին պահապանն էր։

Այս տեսակ պարագայի մը մէջ վախը ո՛րչափ չատնայ, արգելքը ո՛րքան չեշտուի, քմահաճոյքը այնքան կը պռաայ, և գործը այնքան կ'անուշնայ, փորձող կը դառնայ։

Ա՛լ մէյ մը միտքերնէս անցեր էր գողութիւնը, քմահաճոյքը արթնցեր էր այդ մասին և գոհացնել պէտք էր։

Առաջ ես սկսայ։

Կիսապառկ դիրքի մը մէջ, ձեռքերս ուսիս ուղղաձիգ գետին դրի, իրանս վեր առի և ոտքերուս սկսայ առաջանալ քալող պատգարակի մը պէս։ Շարժումներս կը պաչաձեցնէի տերեւուտքին, որպէս զի անդիէն չտեսնուիմ մինչ չունչս կուրծքիս անքնական դիրքին բեկբեկած, դուրս կ'ելլար և կը հարցնէր. «Մարդ կա՞»։ Մօտերնուս որթատունկները տերև անգամ չունէին չատ հեղ, գոս, թափթփած։ Քիչ մը անդին ողկոյզներ տեսայ և հոն գացի. կեցայ. շուրջս նայեցայ. և մէկ ձեռքիս վրայ կրթնած՝ միտսվս քաշեցի ողկոյզ մը. չփրթաւ. քանի մը հատիկ թափեցաւ։ Այս անգամ եղունգիս բոլոր ուժը տուի և ցնցումով մը խլեցի կուզը. ալ չկեցայ. եկածիս չորս արագութիւնովը անդին վազեցի և խաղողին կուզը՝ ինքզինքիս հետ նետեցի փսիաթին վրայ։ Ամենքը վրան ինկան, փչուր փչուր ըրին կուզը այդ ճռազած, փոչոտ և թթու խաղողին, մէկ կողմ ձգելով միւսները, աղուոր, առոյգ, ժպտող խաղողները։

Բերանիս թթուեցաւ, ակռանիս տռաւ այս թանձրամարթ խաղողէն, սակայն աւելի յարձակեցանք վրան, որովհետև գողութեան հաճոյքը կար հոն. արգիլուածին վայելքը։

Առջի փորձին յաջողութենէն քաջալերուած, նորէն ելանք. երկու հոգի, ոտքերնիս գուլպայով, գլուխնիս բաց և բռճկոններնիս հանած։ Արահեաին ելերքէն կը խարխաբէինք վար ծռած, չտեսնուելու համար, և երեսի վրայ պառկած հողին վրայ, դէպ ի ողկոյզները կ'երկննայինք, աչքերնիս վախով չորս կողմ պտտցնելով...

—Հէյ... հէյ...

Եւ այս կոչտ ձայնը կը կարէկ մեր ձեռքերը, կը կասինք. աւելի կը ծռինք և անչարժ կը կը մնանք, դողը սրտերնուս մէջ։

Զենք անձրկիր սակայն. կը ճարենք կը ճարձրենք և կարմիր, բարկ խաղողները իրենց ոտայններով, ցեխերով կը խլենք կը բերենք, որոնք միչտ տենդոտ ընդունելութեան մը կ'արժանանն ամենքին կողմէ, մէկ կողմ ձգելով անդին առոյգ, պայծառ ողկոյզները իրենց կողովիկին մէջ։

Ա՛լ յոգնած ենք մեր այս երկիւղոտ գողութենէն, և մեր բերանները թմմթմկած անոնց լեղութենէն ու աղտերէն, որոնք սակայն հաճոյք մը կուտային մեզի, գողցուածին հեչտանքը։

Եւ երբ կը դիտեմ հիմա, սա լքուած, կոյսի պէս փափուկ, և բիւրեղի պէս թափանցիկ ողկոյզներուն դէմը, որոնց քով կը կենան գողցուածներուն չոլիքոտ կմախքները, միտքս կ'երթայ մեր կեանքին, մեր կենցաղին մէջ ունեցած ընթացքներնուս, ուր այգիի սա՛ պակերին պէս, այնքան գեղեցիկը և քաղցրը կը լքենք, տգեղի մը, աղտոտի մը եաւէն վազելու համար, որովհետև մէկը ինքնամոլոյն է, միւսը խուսափուկը, արգիլուածը, որուն վայելքին մէջ կայ գողցուածին հեչտութիւնը։

Հեչտութիւնը, որ մարդուն իսկութեան հետ կապուած է պարզապէս, եւ անոր գոյութեան իրաւունքն է։

Հ. Հ.

ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ

Մեր Բարիզի թղթակիցը «Մոգպես» մեզ ղրկած է մանրամասն պարագաներ Զոլաի մահուան վրայ, զոր պիտի հրատարակենք բառնակական քանի մը թիւերու մէջ։

«Մոգպես» իր գրութեան կը կցէ նաեւ ամփոփ ուսումնասիրութիւն մը օրուան նշանաւոր մեռնողին կեանքին եւ գրականութեան վրայ։

ԱՐՏԱՔԻՆ

ԷՄԻԼ ԶՕԼԱՅԻ ՄԱՀԸ

Ինչպէս որ օրէնքին տրամադրութիւնը կը պահանջէր, Զոլայի դիակը դատաւորներու և ոստիկաններու քննութեան առարկայ դարձաւ, և մի անգամ ընդ միչտ հաստատուեցաւ թէ մեծանուն վիպասանը բացարձակապէս զոհ գացած է արկածի մը, շնչահեղձ ըլալով իր սենեկին մէջ գտնուած վառարանէն ելած կազէն, որովհետև դիակին գտնուելու պահուն, տեսնուեցան անոր արիւնին մէջ չնչած ածխական թթուին մահաբոյր հետքերը։

Այսպէսով գոցուեցան բերանները անոնց որոնք Զոլային անձնասպան եղած ըլալը հաստատել կ'ուզէին, յենլով սա կէտին վրայ թէ Զոլա զզուած պէտք էր ըլալ այն ալխարհէն որուն նկարագրութիւնը ըրած էր իր բոլոր մերկութեանը մէջ։

Ամենական թթուին արտաքուրումը սենեակին մէջ կրնար սպառնալ նաև Տկն. Զոլայի, բայց Էմիլ Զոլա աւելի ենթակայ եղած էր անոր, որովհետև թունաւորուելէ վերջ, գետին ինկած ու ճիշդ թոյնին մօտիկ պառկած գըտնուած էր, մինչդեռ Տիկինը չատ աւելի հեռու գտնուած ըլալով, մաքուր և բարձր օդի մէջ մնալու բարեբաղդութիւնը ունեցած էր։

Թէև առաջին հեռագիրները իմացուցին որ սենեկին մէջ գտնուած չուները ո և է ինչ մը չեն ունեցած, սակայն հաստատուած է որ անոնց մէջ ալ ածխական թթուի հետքեր գըտնուած են։

Բնակարանին մէջ ի տես դրուած էր դիակը զոր տեսնել կուգային հանգուցեալին բարեկամները, որոնց մէջ կային Նախագահութեան առաջին քարտուղար Գօմպարիէն, Վճռաբեկ ատեանի անդամ Պէրթիլա, փաստաբան Լապօրի, որ Զոլային փոխանորդ եղած էր «Կ'ամբաստանեմ» նամակին համար յարուցուած դատին մէջ։

Տէրյֆիւս Զոլաի դիակին առջեւ

Նախկին հարիւրապետ Տրէյֆիւս ալ այցելութիւն տուաւ Զոլաի դիակին։ Բոլորովին սեւերու մէջ թաթխուած էր, երբ Մ. Շարբանդիէի հետ դիակին առջեւ եկաւ յամրաքայլ։ Հարիւրապետը երկար ատեն մնաց դիակին առջեւ, չափազանց տխուր և ցաւագին ակնարկներ նետելով Զոլաի աչքերուն որոնցմէ այնքան պայծառ լոյս ցայտած էր իրեն նպաստ խօսած ատեն։ Տրէյֆիւս չկրցաւ աչքերը հեռացնել անոր սառնացած ձեռքէն որ սառրագրած էր զինքը արդարացնող «Կ'ամբաստանեմ» նշանաւոր նամակը։

Իր այնքա՜ն վշտակոծ դիրքը Զոլայի դիակին առջեւ լուռ երախտագիտութիւն մը կ'արտայայտէր, և թէև իր պաղարիւնութիւնը պահած էր արցունքի կաթիլ չի թափելով. սակայն յայտնի էր թէ չափազանց խռոված էր իր սիրտը, և իր զինուորական արիութիւնն էր որ այդ պաղարիւնութիւնը ցուցնելու պատճառ եղած էր։

Տրէյֆիւս մեկնած ատեն գլխով երախտագիտական բարեւ մը տուաւ միւնոյն յամբ քայլերով հեռացաւ իր պաշտպանին դիակէն։

Զոլա առողջ էր

Դիահնութեան պահուն բժիշկները հաստատեցին թէ Զոլա չատ առողջ կազմ մը ունէր և հակառակ իր ծեր տարիքին դեռ երիտասարդական ուժ ունէր իր երակներուն մէջ։

Տրէյֆիւսի մեկնումէն վերջը եղած էր դիահնութիւնը և անկէ վերջը նորէն իր գրասենեակը փոխադրուած էր բարեկամներու ի տես։

Գիմիագէս ժիռառի կարծիքը

Թէ Էմիլ Զոլայի, թէ Տիկ. Զոլաի և թէ չուներու արիւնները լուսանկարիական տարրալուծութեամբ քննելով քաղաքային բնալուծարանի պետ ժիռառ հաստատեց թէ Զոլա ածխական թթուէն թունաւորուած է. և թէ Տիկին Զոլայի ու չուներուն արիւնին մէջ գտած էր թունաւոր կազը։ Արդէն Զոլայի մարմինն ալ հետզհետէ թոյնին անմիջական ազդեցութիւնով գոյնը կը փոխէր։

Զոլային սենեակը կնքուած է։ Ածխական թթուն ինչէն յառաջ եկած ըլալն ալ պիտի քննուի վերջէն։

Այրի տիկին Զոլա

Օրքթ. Լաստ և Օրքթ. Կօպ զգուշութեամբ իմացուցին Տիկ. Զոլայի իր ամուսնոյն դառն մահը։

Տիկին Զոլա երբ այս լուրը իմացաւ բոլորովին ինքզինքը կորսնցուց և զգայազրկ փռուեցաւ։ Բաւական մը այդ վիճակին մէջ մնալէ ետք, սթափեցաւ ու ուզեց որ իր ամուսնին դիակը տեսնէ։

Բժիշկները եթէ հարկ տեսնեն պիտի թոյլատրեն որ Տիկ. Զոլայի փափաքը կատարուի։

Տիկին Զոլայի յայտարարութիւնը

Տիկ. Զոլա յայտարարած է ոստիկանական քօմիսէր Մ. Քոռնէդին, որ այցելութիւն տուած է իրեն, թէ սենեակին վառարանը կրակ չինել տուած էին, և թէ ամուսինը իրեն ըսած էր որ կրակը եթէ նոյն իսկ ինքնին հրահրի, կրնայ մարիլ։

Զոլաի որդեգիրները Տընիս և ժագ իրենց մօրը Տիկին Ռոզէրոյին հետ Զոլայի բնակարանը եկած էին իրենց հօրը բարեկամին և հայրագրին կորուստը իմանալով։

* * *

Կ'ըսուի թէ Զոլաի յուղարկաւորութեան, զինուորական պատիւներ ալ պիտի ըլլան, որովհետև պատուոյ Լէգէոնի սպայի պատուանշան ունէր։ Եւ թէ իր բաղձանքին համեմատ եկեղեցական արարողութիւն չպիտի կատարուի։

* * *

Հիմակուընէ պատրաստութիւններ կը տեսնեն Զոլաի յիշատակին արձան մը կանգնելու, և «Մարդկային իրաւունքի դաշնակցութիւնը» այս բանին ջերմապէս կ'աշխատի։

ՊՕԷՐ ՊԵՏԵՐԸ

Կը կարծուի թէ Պօէր զօրավարներ ունկնդրութիւն մը պիտի խնդրեն Վիլհելմ կայսրէն, իրենց Պէրլին ընելիք յառաջիկայ այցելութեան միջոցին։

«Բօսթ» անպաչտօն թերթը կ'ըսէ թէ. «Հաւանականաբար ո և է արգելք չպիտի գտնուի զօրավարներուն ընդունելութեան համար՝ կայսր կողմէ։ Հանրութիւնը համակրանքով պիտի ընդունի կայսր կողմէ չնորհուած այդ ունկնդրութիւնը Պօէր զօրավարներուն, ինչպէս նաեւ, միևնոյն ժամանակ, ամբողջ Պօէր ժողովուրդին։

«Կազէթ տը Գօլոնը» ալ կ'ըսէ թէ զօրավարներուն կողմէ խնդրուած այս ունկնդրութիւնը պիտի չնորհուի։

Ուրիշ թերթ մըն ալ կ'աւելցնէ թէ այս ունկնդրութիւնը պիտի ապացուցնէ թէ, գերմանական կառավարութիւնը հարաւ—ափրիկեան պատերազմին միջոցին երբեք թշնամական դիրք մը չէ ունեցած Պօէրներուն հանդէպ։ Արդարև կայսրը միչտ դրուատիքը ըրած է Պօէրներուն զինուորական յատկութեանց։ Պէրլինի մէջ սա համոզումը կայ թէ, այս ունկնդրութիւնը դժգոհութիւն յառաջ չպիտի բերէ Անգլիոյ մէջ։

ՍԻԿԻԼԻՈՅ ՄՐՐԻԿԸ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ, մրրիկը կը աեւէ Սիկիլիոյ մէջ։ Փոթորիկ մը աւերած է բազմաթիւ գիւղակներ, և չատ մը մարդիկ կորսուած են։ Թաղուելիք վեցնարիւր դիակ կը գտնուի հիմա և կը վախցուի համաճարակէ մը, որովհետև անմիջապէս թաղում կատարել կարելի չըլլար։ Կ'ըսուի թէ ա՛լ աւելի զարհուրելի մրրիկ մը տեղի ունեցած է Սիկիլիոյ Կադան գաւառին Պէլիփասսօ, Թօրրէ և Սանդա-Մարիա գիւղերուն մէջ և աւլած տարած է ինչ որ ճամբուն վրայ գտած է։ Շէնքերը տապալած են և բաղմաթիւ մահեր պատահած։ Պէլ Բասսօի մայր եկեղեցին, և որ հոյակապ ու չքեղ շէնք մըն է՝ նոյնպէս կործանած է, իր անկումին ժամանակ սպաննելով բազմաթիւ անձեր։ Տեղւոյն բնակութիւնը ահաբեկած՝ լեռները ելած է։

Նոյնպէս Հռոմէն կը հեռագրուի թէ Սեպտ. 28ի գիշերը Զիեթի նահանգին մէջ պատահած փոթորկի մը միջոցին, հողմը ճամբէ հաներ է վանական-կան ապրանք փոխադրող կառախումբ մը, որ Վասթօ և Սան-Սալվօ կայարաններուն մէջտեղը կը գտնուէր։ Վեց վագոններ խորտակուեր են և ուրիշներ վնասուեր են ծանրապէս։ Պաշտօնեաներէն մէկը մեռեր և ուրիշ մը՝ վիրաւորուեր է։ Փոթորիկը նոյնպէս ծանր վնասներ պատճառած է Մարինայի շէնքերուն։ Բնակիչներէն մեծ մասը ազատեր է զինուորներուն չնորհիւ։

Վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորը, ներքին գործոց նախարարին տրամադրութեան տակ դրած է 50,000 ոսկիի գումար մը՝ օգնութեան հասնելու համար փոթորիկին զոհերուն։ Նախարարը, Մ. Ճիոլիթթի, անմիջապէս գուսմարներ հասցուցած է Սիրակուսայի և և Կադանի արկածեալներու։ Ամէն նահանգի մէջ, նահանգապետին նախագահութեան տակ կազմուած յանձնաժողով մը պիտի բաշխէ օգնութեան համար հաստ գումարները։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԷՐԼԻՆ, 2 հոկտ.— Մաքսային սահմանագիծերու յանձնաժողովը աւարտեց ծրագրին երկրորդ ընթերցումը։ Յանձնաժողովը, կառավարութեան անդամներուն ընդդիմութեանը հակառակ, ընդունեց ծրագրին գրեթէ այն բոլոր հատուածները որոնք կային առաջին ընթերցման ընագրին մէջ։

ԲԱՐԻԶ.— Արտաքին գործոց նախարար Պ. Տէլքասէ յայտարարեց թէ Ֆրանսա պիտի չմիջամտէ Ռումանիոյ Հրեաներու խնդրին։

ԲԱՐԻԶ.— Տիկին Զոլա, այս առտու, իր տունը գնաց եւ հոն իր ամուսնոյն մարմնոյն առջև լացէ առաջ եկած բուռն տագնապ մը ունեցաւ։

— Էմիլ Զոլայի կտակը գտնուեցաւ, բայց դեռ բացուած չէ։ Կտակին կցուած բաց թղթէ մը յայտնի եղաւ թէ տիկին Զոլա կտակատար կարգուած է եւ թէ ոչէ կարգադրութիւն չէ ըրած իր յուղարկաւորութեանը համար։

— Նախարարաց Խորհուրդը, առջի օրուան իր նիստին մէջ, որոշեց հոկտ. 5ին (կիրակի) կատարել Էմիլ Զոլայի յուղարկաւորութիւնը։

— Էմիլ Զոլայի կտակը, այսօր, բացուեցաւ. քաղաքական կամ կրօնական տրամադրութիւն մը չի պարունակեր։

ՍԱՅԿՈՆ.— Սայկոնէն կը հեռագրեն թէ Սիամի կառավարութիւնը, անգլիական պանքաներու աջակցուն բարձրացած է, պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն։ Հետեւաբար մարդահամարի գործողութեանց սկիզբէն ի վեր ծնունդները, ամուսնութիւնները, ամուսնալուծումները, քնակավայրի փոփոխութիւնները, մահերը և այլն. իսկ չտուողները պէտք է մինչեւ մէկ տարի արձանագրել տան պաշտօնը։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ դեսպանը որ զբօսաշրջիկ պատոյի եկած էր Իզմիտ հասած է և անկից Իզնիք գացած է։

ԾՈՎԱՑԻՆ նախարար Հասան բաշայի հիւանդութիւնը կրկնուեցաւ առջի գիշեր։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նոր կառավարչ՝ Մուզաֆֆէր բաշա առջի օր տեսակցեցաւ Ներքին Գործոց նախարարին, Պետական Խորհուրդի նախագահին և Եպարքոսական խորհրդականին հետ։

ԼԷՕՆԼԷԻ ՐԷՂԱՒՈՒ ասնին առթիւ զատ արձակուեցան իրենց պատժին երկու երրորդ մասը աւարտող 59 բանտարկեալներ՝ կիդրոնական բանտին և Սկիւտարի ու Բերայի բանտերուն։

Դատաւորները հեռագիր ղրկուեցաւ, որպէս զի այդ կարգի բանտարկեալները ազատ արձակուին։

ԽՏԻՎ Ապպաս Հիլմի փաշա, առջի իրիկուն, Կայս. Պալատ գնաց և Էյլէթի Բէղաիպի առթիւ իր չնորհաւորութիւնները մատոյց Վեհ. Սուլթանին։ Խտիվը ներկայ գտնուեցաւ նաև կրօնական ընթերցուածներուն և ժամը 11ին դարձաւ իր Զուպուքլուի ծովեզերեայ պարտէզը։

—Խաթվին եղբայրը՝ Մուհամմէտ Ալի փաշա, առջի օր, Բարիզէն Պոլիս եկաւ։

ՔՕԼԷՐԱ.— Առջի օր Եգիպտոսի մէջ Քօլերայէ 254 դէպք և 241 մահ։

—Քօլերան մեծ աւեր կը գործէ Փիլիպէաններուն մէջ, ուր օրը 1000 հոգի կը մեռնին։

ԷՍԿԻ Զապթիէի պարապ գետինի վրայ չինուելիք Օսմ. նոր նամակատունին յատակագիծը և միս թուղթերը Պետական Խորհուրդին յանձնուեցան։

ՔԱՐԱՆԹԻՆԱ.—Պուլկարիա ջնջեց Հապիպէէվօի մէջ Պոլսոյ դէմ դրած բժշկական քննութիւնը։ Մինչեւ նոր անօրինութիւն, Մայրաքաղաքէն եկող թրէնները առողջապահական քննիչ մը պիտի ընկերանայ Հապիպէէվօն մինչեւ Հարմանլըի մօտակայ կայարանը։

Ռումանիա ալ ջնջեց Պոլսոյ դէմ դրած իր առողջապահական միջոցները։

ՀՆՈՒԹԻՒՆ. — Իզմիրէն կը գրեն թէ Կայս. թանգարանին անօրէն Համտի պէյի որդին Էնէմմ պէյ, իր թրաւլայի մէջ կատարած պեղումներէն երկու արժէքաւոր արձաններ գտած է։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ և Ռուսիոյ միջեւ, մանաւանդ Սեւծովի գործառնութեանց մասին կնքուած պայմանագիրը գործադրութեան դրուիլ սկսաւ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԿՐԱՇԽԱ.—Երկուշաբթի օր Գրիչէհիրի մէջ երկրաշարժի զօրաւոր ցնցում մը զգացուեցաւ։ Վնաս չկայ։

ՀՐԴԵՀՆԵՐ.—Սեպտ. 4ին Դամասկոսի մէջ Շէմսպատէ Ահմէտ Ռեֆիք փաշայի ապարանքէն հրդեհ ծագաւ։ այդ չէնքին հետ սրած են նաև 9 տներ։ Այրած ապարանքը արքայական ճարտարապետութեան գեղեցիկ նմոյշ մըն էր եւ 800 ոսկիէն աւելի կ'արժէր։ Հրդեհի ատեն 2 ջրանկիրներ մեռած և 3 հոգի ալ վիրաւորուած ինծանրապէս։

—Բլօմարի մէջ (Միսիսիպի) հրդեհ մը այրած է օճառանոց մը։ Վնասները 2000 ոսկիի չափ են։

—Հրդեհները Իզմիրի մէջ կը շարունակեն։ Անցած շաբաթ գիշեր, կեզրիկ փէի արուարձանին մէջ նպարավաճառի մը խանութը այրած է։

Մարտ նուվան օղուրի պուրնայի մօտ ունեցած անտառներէն հրդեհ ծագելով ուրբաթէն մինչեւ շաբաթ առտու այրած է։

ԷԹԷԼՄԵԶԻ ոճրին քննութիւնը կը շարունակուի։ Հաստատուած է թէ Ապտուլլահ իր քոյրը սպաննած է անոր բարի խորհուրդները լսելէ ազատելու և անոր ունեցածին չունեցածին տիրանալու համար։

ԲԸԹԻ ՇԱՆԻ թատրոնին մեծ գրգռութեան իբր հեղինակ ձերբակալուած են նոյն թատրոնին ծառաներէն գործաւորներէն, ոմանք։ Խնդիրը դատարանին յանձնուեցաւ։

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ՆԱՐԵԿ
Թարգմանեց ՔԱՍԻՄ
ԿԱՐԴԱԼ ԵՐԲՈՐԴ ՍԲԵՍԸ
ԽՆԱՄՈՎ ՊԱՀԵՑԷՔ ԹԻԹԵՐԸ
8—120

Թեամբ, մեծաքանակ թղթադրամ չրջաբերութեան հանած է։

ԼՈՆՏՈՆ.— Լրագիրները ու հանրային կարծիքը խստիւ կը քննադատեն կառավարութեան ըրած կարգադրութիւնը՝ Մորկանի խուզարկութեան հետ՝ չոգենաւային Քիւնարտ Ընկերութեան մասին։

— Անգլիոյ Պանքան հարիւրին չորսի բարձրացուց իր զեղչի սակը։

ՍԷԼԱՄԼԸԳ ՐԷՍՄԸ ԱԼԻՍԻ
Տիւնքի ճիւմա կիւնիւ Սէլամլըգ բէսմը ալիսի Համիտիյէ ճամիի չէրիֆիտէ իճրա պույրուլմուշ տը։

ԹԷՊԼԻՂԱԹԸ ՐԷՍՄԻՅԵԷ
Զաթը Շեվքէթսիմաթը հազրէթը Բաթիշահիէե հայտնէթլու Բուսիա իմբէրաթօրը հազրէթէրի թարաֆընտան արզը մուխլիսէթէ մէէմուր պույրուլմուշ օլան էմմիզատէի իմբէրաթօրի ֆէխամէթլու Կրան Տիւք Նիքոլա Նիքոլաեէ վէյ հազրէթլերի՝ մանէթլերի զաղբթանբյլա վէ Բուսիա սէֆիրի քէսպիրի ըֆսալէթլու Միւսիւ Զինովիէֆ հազրէթլերի վէ մանէթլերի մէմուրինը իւէ պիրլիգաէ պուլունտուգլարը հալատ, տ՝ սիրէի ֆախիրէեէ կէլէրէք Սէլամլըգ բէսմի ալիսիի թէմամա էյլէտիքտէն սօնրա, մապէյնը Հիւմանունը Միւսիւքանէէ զաթը Շեվքէթսիմաթը ճէնամը թաճարիէ միւլգի օլարագ, սասգիրի նուսրէթ Ֆ մասիրի հազրէթը Բաթիշահի թարաֆընտան իճրա գըլընան բէսմի կէյֆիի թէմամա պուլունուրմուշլար տը։

Տիւնքի ճումա կիւնիւ չաեան պույրուլան միւսաատէի Սէնիի հազրէթը Բաթիշահի իւզէրինէ Ալմանեա սէֆիրը քէպիրի էսալէթլու Պ. Մարշալ ֆոն Պիպերընշթայն հազրէթլերի սուրէթը զայրը բէսմիյէտէ հուզուրը Շէֆգէթմէվիրը հազրէթը Թաճարիէ չէրէֆիւսուլէ նաիլ օլմուշ տը։

Տիւնքի ճումա կիւնիւ Սէլամլըգ բէսմը ալիսինէն սօնրա չաեան պույրուլան միւսաատէի Հազրէթը Բաթիշահի իւզէրինէ Ֆրանսա սէֆիրը քէպիրի էսալէթլու Մ. Բոնսթան վէ Իսբանեա սէֆիրի էսալէթլու մարքի տը Բամբի Սակրատօ հազրարթը միւճթէմիէն սուրէթը զայրը բէսմիյէտ հուզուրը Շէվգէթմէվիրը հազրէթը Թաճարիէ չէրէֆիւսուլէ նաիլ օլմուշ տը։

Պուլկարիսթան գաբու քէթխիւտասը կէչօֆ էֆէնտի տախի հուզուրը միւֆթէէդ էլ նուրը Հազրէթը Բաթիշահիէ չէրէֆեսպը միւսուլ օլմուշ տը։

ՆԵՐՔԻՆ

ՆԻՔՕԼԱ ՆԻՔՕԼԱՑԷՎԻՉ Մեծ Դուքսը երբ առջի օր պատիւը ունեցաւ Ն. Վեհափառութեան ներկայանալու Վեհ. Սուլթանը բարեհաճեցաւ անոր չնորհել ԻՖԹԻԽարի ականակուռ պատուանշանը։

Վեհ. Սուլթանը յայտնեց Ն. Բարձրութեան թէ իր Պոլիս գտնուած միջոցին Մէրասիմ Տարիէսին իր տրամադրութեան տակ դրուած է։

— Առջի օր և երէկ դեսպաններէն ոմանք Մէրասիմ Տարիէսին գացին բարի գալուստ մաղթելու մեծ դուքսին։

— Երէկ առտու մեծ դուքսը և իր հետեւորդները ռուսական դեսպանը և այլն ներկայ գտնուեցան Սէլամլըքի արարողութեանց։

— Երէկ գիշեր ալ Մ. Զինովիէվ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ մեծ դուքսին։

—«Պէյլերպէյ» և «Նաճիա» չոգենաւները մեծ դուքսին տրամադրութեան տակ դրուեցան։

—Այս գիշեր ալ հացկերոյթ պիտի տրուի Կայս. Պալատին մէջ ի պատիւ մեծ դուքսին։

—«Ուիթարիա» պանկանային հրամանատարը «Ժօրժ Բոպիէտինոսցէվ» յանձնաւոր երթալով, իր այցեւտոմսը ձգեց որպէս զի ռուս հրամանատարին յանձնուի։

—Մեծ դուքսին Պոլիս գտնուած ատեն ռուս յանձնաւորին սպաները և նաւաստիները պիտի կերակրուին Կայս. խոհանոցէն։

—Մեծ դուքսը Պոլսէն պիտի մեկնի երեքշաբթի օր։

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ դէպքերը ժամանակին չծանուցանողներէն, ըստ օրինի առնուելիք տուգանքէն զերծ մնալու պայմանաժամը վեց ամիսէն մէկ տարուան բարձրացած է, պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն։ Հետեւաբար մարդահամարի գործողութեանց սկիզբէն ի վեր ծնունդները, ամուսնութիւնները, ամուսնալուծումները, քնակավայրի փոփոխութիւնները, մահերը և այլն. իսկ չտուողները պէտք է մինչեւ մէկ տարի արձանագրել տան պաշտօնը։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ դեսպանը որ զբօսաշրջիկ պատոյի եկած էր Իզմիտ հասած է և անկից Իզնիք գացած է։

ԾՈՎԱՑԻՆ նախարար Հասան բաշայի հիւանդութիւնը կրկնուեցաւ առջի գիշեր։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նոր կառավարչ՝ Մուզաֆֆէր բաշա առջի օր տեսակցեցաւ Ներքին Գործոց նախարարին, Պետական Խորհուրդի նախագահին և Եպարքոսական խորհրդականին հետ։

ԼԷՕՆԼԷԻ ՐԷՂԱՒՈՒ ասնին առթիւ զատ արձակուեցան իրենց պատժին երկու երրորդ մասը աւարտող 59 բանտարկեալներ՝ կիդրոնական բանտին և Սկիւտարի ու Բերայի բանտերուն։

Դատաւորները հեռագիր ղրկուեցաւ, որպէս զի այդ կարգի բանտարկեալները ազատ արձակուին։

ԽՏԻՎ Ապպաս Հիլմի փաշա, առջի իրիկուն, Կայս. Պալատ գնաց և Էյլէթի Բէղաիպի առթիւ իր չնորհաւորութիւնները մատոյց Վեհ. Սուլթանին։ Խտիվը ներկայ գտնուեցաւ նաև կրօնական ընթերցուածներուն և ժամը 11ին դարձաւ իր Զուպուքլուի ծովեզերեայ պարտէզը։

—Խաթվին եղբայրը՝ Մուհամմէտ Ալի փաշա, առջի օր, Բարիզէն Պոլիս եկաւ։

ՔՕԼԷՐԱ.— Առջի օր Եգիպտոսի մէջ Քօլերայէ 254 դէպք և 241 մահ։

—Քօլերան մեծ աւեր կը գործէ Փիլիպէաններուն մէջ, ուր օրը 1000 հոգի կը մեռնին։

ԷՍԿԻ Զապթիէի պարապ գետինի վրայ չինուելիք Օսմ. նոր նամակատունին յատակագիծը և միս թուղթերը Պետական Խորհուրդին յանձնուեցան։

ՔԱՐԱՆԹԻՆԱ.—Պուլկարիա ջնջեց Հապիպէէվօի մէջ Պոլսոյ դէմ դրած բժշկական քննութիւնը։ Մինչեւ նոր անօրինութիւն, Մայրաքաղաքէն եկող թրէններուն առողջապահական քննիչ մը պիտի ընկերանայ Հապիպէէվօն մինչեւ Հարմանլըի մօտակայ կայարանը։

Ռումանիա ալ ջնջեց Պոլսոյ դէմ դրած իր առողջապահական միջոցները։

ՀՆՈՒԹԻՒՆ. — Իզմիրէն կը գրեն թէ Կայս. թանգարանին անօրէն Համտի պէյի որդին Էնէմմ պէյ, իր թրաւլայի մէջ կատարած պեղումներէն երկու արժէքաւոր արձաններ գտած է։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ և Ռուսիոյ միջեւ, մանաւանդ Սեւծովի գործառնութեանց մասին կնքուած պայմանագիրը գործադրութեան դրուիլ սկսաւ։

Կարդալ մեր Դ. էջին մէջ Վարդին պատասխանը, եւ բնաւպաես դպ

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

Կայս. Իրատէ մը վաւերացուց մարդահամարի գործողութեանց մասի պարտաւորած նոր կանոնագիրը որ գործադրութեան դրուիլ սկսած է։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յօդուած 1. Օսմ. երկիրներու մէջ գտնուող ամէն կարգի բնակիչները պարտաւոր են արձանագրուիլ Մարդահամարի Տոմարին մէջ։

2. Մարդահամարի Տոմարին մէջ պիտի արձանագրուին նախ էրիկ մարդոց և կիներուն անունը և մականունը. հօր անունը բնակավայրը և մօրանունը. Բ.՝ ծննդեան տեղը և թուականը. Գ. ազգութիւնը. այսինքն իսլամ կամ քրիստոնեայ և կամ հրեայ ըլլալը. Դ. արհեստը, պաշտօնը և ընտրական իրաւունքը Ե. էրիկ մարդոց դիմագծութիւնը, աչքերուն գոյնը և քան տարեկանէ վեր եղողներուն հասակը, աչքին ճերմակութիւնը, բերանին ձեւը, դէմքին ծակուտը ըլլալը. մեծ պալարներու տեղ և դուրսէն տեսնուած պակասութիւնները, ինչպէս ձախլիկութիւն, կաղութիւն, կուրծքի և կռնակի կուզութիւն և այլն. Է. ամուսնացած կամ ամուրի ըլլալը, և եթէ ամուսնացած է՝ քանի կին ունենալը; հօր ու մօր ողջ կամ մեռած ըլլալը։ Ը. զինուորական ծառայութեան տարիքը, ատիճանը և կարգը, այսինքն՝ զինուորագրութեան օրինական տարիքին, Նիզամիէ, Իհթիյաթ, Ռէֆիֆ կամ Միւթաֆիզը կարգերէն որո՛ւն մէջ ըլլալը, և առ հասարակ Մարդահամարի Տոմարին մէջ արձանագրուելու Թուականը։ Մարդահամարի Տոմարներն իսլամ հպատակներու համար զատ, ոչիսլամ հպատակներէն իւրաքանչիւր ժողովուրդին և օտար հպատակներուն համար ալ զատ զատ պիտի ըլլան։

3. Մարդահամարի Տոմարին մէջ արձանագրուողներէն օսմ. հպատակներուն, երկրորդ յօդուածին մէջ յիշուած գործողութեանց համառօտութիւնը պարունակող տպուած և կնքուած և կայս. Թուղթան կրող թէյէրէ մը կը տրուի, որուն վրայ ծննդեան թուականը կը նշանակուի լուսնային (Գամէրիէ) և եւմական տարիներու թուականներով։

4. Մարդահամարի թէղթերէները Պոլսոյ մէջ։ Մարդահամարի Ընդհանուր Վարչութեան Պոլսոյ դիւանին, նահանգներու և ուրոյն (Փարխէլլ) գաւառներու մէջ Մարդահամարի Տեսչութեան պաշտօնական կնիքով պիտի կնքուին, և տրուած ատենն ալ, Պոլսոյ մէջ թաղապետական շրջանակին արձանագրող պաշտօնեաներուն և նահանգներու մէջ մարդահամարի վերատեսուչներուն և գաւառներու ու գաւառակներումէջ ամարդահամարի պաշտօնեաներուն անձնական կնիքով պիտի կնքուին։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷՆ

ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋԸ

«Պաշտօնակից» մը, — հիմա ալ ասանկ բան մը ելաւ, լրագիրները անունին կորնցուցած են, — ծիսանոց խնկարկութիւն մը կ'ընէ, Եսի-Գուլէի Որբանոցի Տնօրէնին քիթին, սուտ հանելով այն գիշաչարժ ու անմեկնելի արարքը, որուն հեղինակ հանդիսացած էր յիշուած Տեսուչը։

Արեւի չափ պայծառ, ու անվերապոկելի կերպով ստոյգ իրականութիւնները։ — աւա՜ղ, շատ սրտաճմլիկ, — փչած հովին շարժումը առնող շրջաացութիւններու մէջ խեղդելու փոխարէն,—ինչպէս ըրած էին, — կ'ուզէի գիանալ թէ, Որբանոցին Տնօրէնը։

Կրցա՞ծ է կազմել եօթերորդ կարգը թէ ոչ։

Տղոցը դժկամակութեանը համար է որ չէ կրցած կազմել, թէ նիւթապէս չկրնալուն համար։

Տղաքը բռնադատա՞ծ է մի ուրի անորոշ կարգի մը կապելու, չէ մի։

Հակառակ պարագային Որբանոցէն վռնտել սպառնացած է մի, չէ մի։

«Ան տեղին ե՛ս միայն կը հրամայեմ» որոացա՞ծ է մի, չէ մի։

Տղոցմէ մէկուն եղբայրները հեռաքաղաքէ մը իր ճարքու ծախքն ալ ղրկելով մէկտեղ, Տնօրէնը զայն չղրկելով Որբանոցը մնալ դատապարտա՞ծ է մի, չէ մի։

Ան բաները մէջտեղ հանող տղոցմէ մէկը Որբանոցէն վռնտա՞ծ է մի, չէ մի։

«Իմ գլուխս չեմ երթար, հոս պիտի կարդամ» ըսող տղին,—Ալեքսանդրեանցի՞ն պաշտպանելը, որ մինչեւ անգամ չղրկեաւ ալ դրուելու վրայ էր, անունն ալ տա՞մ որ չնաւացողներուն գլուխը մնայ՝ Մնացական Սապանճեան,— «Գիդդ չես երթար նէ՝ Սամսոնէն ինքզինքդ ծովը նետէ», ըսա՞ծ է մի՝ չէ մի։

Ասոնք անանկ իրողութիւններ են, որ մարդ երկինքներն ալ եթէ ելլէ, չէ չի կրնար ըսել անոնց, և որոնք չքմեղացումով մքմեղացումով չե՛ն վերնար մէջտեղէն։

Խօսք չե՛մ ուզեր ես։

Ե. Ա.

ԻԶՄԻՏԻ թեմին տակ գտնուած Տիւզճէ գաւառակը 70—75 տուն հայ ընտանիքներ կը գտնուին ուր ոչ եկեղեցի կայ և ո՛չ ալ դպրոց, անանկ որ 50 տարեկան մեծ ու պզտիկ տղաքներ առտուընէ մինչև իրիկուն փողոցները կը թափառին զրկուած ո՛ր և է դասարակութենէ, և ծնած երախաներն ալ առանց մկրտուելու կը մնան, ու երբ մահ մը պատահի առանց արարողութեան կը թաղուի, որովհետև աղքատ դասակարգը չի կրնար քահանայ բերել տալ Պոլուէն որ մէկ օրուան չափ հեռու է։

Բարեկեցիկ դասակարգն ալ որ 20—22 տուներէ կը բաղկանայ չի խորհիր երբէք այս կարեւոր պէտքերուն վրայ, և ո՛ր և է ձեռնարկ մը չընէր գոնէ մատուռի մը շինութեան համար։ Հարուստի զաւակները կրնան, օրինակի համար, Ատաբազար և կամ Պոլիս ղրկուելով դասարակութիւն ստանալ, բայց աղքատիկ տղաքները ի՞նչ պիտի ըլլան։

Ամէն պարագայի մէջ, անհրաժեշտ է որ այդքան տուներ ընտանիքներով տեղ մը մատուռ մը շինուի, և կամ գէթ քահանայ մը ղրկուի թէ՞ եկեղեցական և թէ կրթական մխիթարութենէ զուրկ չի ձգելու համար գիւղացիները։

Կը յուսանք թէ վիճակին Առաջն. Տ. Ստեփաննոս եպիսկոպոս նկատողութեան կ'առնէ այս կարեւոր պէտքը և պէտք եղածը կը տնօրինէ։

ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԻ եկեղեցին Ս. միւռոնի կարօտ ըլլալով, խնդրած էին Պատրիարքարանէն որ Պոլիս գործով եկող 2 ծանօթ վաճառականներուս՝ Անուշի Ս. Միւռոնը Փոխանորդ Սրբ. Յակոբեանարարեց Մայր եկեղեցւոյ լուսարարապետին, Ս. միւռոնը մաքուր չլլի մէջ դնելէ վերջ կնքել զայն և յանձնել պահանջողներուն։ Ս. միւռոնը տանող երկու վաճառականները 2 ոսկւոյ նուէր մը ըրին Մայր եկեղեցիին իբր միւռոնագին։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ Ա. գործակատար Տիգրան էֆ. Տէր-Ներսէսեան, երէկ առաւ այցելութիւն մը տուաւ Ճունաց Ս. Պատրիարքին։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ անդամներէն Վահ. Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեան առջի օրը՝ Բերա Ս. Պատրիարքին բնակարանը այցելելով՝ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Նորին Ամենապատուութեան հետ։

ԻԶՄԻՐԻ առաջնորդ Տ. Մելքիսեդեկ Սրբազան Մուրատեան, Գասարգիւղի Ամկիւսարի ծանօթ հայերէն ոմանց կողմանէ ալ Պոլիս հրաւիրուած է օգտակարութեան համար. բայց Ն. Սրբազնութիւնը Պուճա գիւղէն Իզմիրի առաջնորդարանը գալով մտերս, պիտի կարգադրէ մէկ քանի տեղական գործեր և ապա պիտի տնօրինէ իր ընելիքը ուղեւորութեան կարգադրութիւնը, հաւանականաբար նախընտրելով Երուսաղէմը՝ ուր ակնկալուոյց կը սպասեն իր մտատուն աշակերտները, որոնցմէ ոմանք այսօր եպիսկոպոսացած և կարեւոր պաշտօններ ստանձնած են։

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ Առաջնորդ Տ. Եղեկիէլ Ծ. Վ. պետրոսեան չատ գոհ չէ իր պաշտօնավարութենէն, և մտադիր է, կ'ըսուի, հրաժարիլ Առաջնորդական պաշտօնէն, ու երթալ՝ իր միաբանական ուխտին խառնուիլ երբեւ աղէմի մէջ։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ Խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ Դալաթիոյ խորհրդարանը և չարունակելով մայրաքաղաքին նախակրթարաններու շրջանաւարտներու քննութեանց նիշերու գնահատումը աւարտեց. ահաւասիկ շրջանաւարտից ցուցակը։

Ա. ՇՐՋԱՆԱԿ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ Պէշճեան և Լուսաւորչեան վարժարանէն շրջանաւարտ ներկայացած են 17 մանչ և 11 աղջիկ։ Երեք մանչ և 2 աղջիկ անյաջող ելած են և շրջանաւարտի վկայական ստացած են հետեւեալները իրենց ստացած նիշերու կարգով. պարոնայք Արմենակ Ա. Գրիգորեան, Ապրօ Գ. Մինթաճեան, Դէորգ Ի. Բարսեղեան, Մաքսուտ Հ. Դամիկեան, Յովհաննէս Ս. Պողոսեան, Արտաշէս Գ. Սահրամեան, Արշակ Գուլումճեան, Եղիազար Կարապետեան, Հրանտ Մ. Ինճէեան, Հրանտ Մ. Մէշլուճեան, Յակոբ Մ. Հէքիմեան, Սեփոն Մ. Փափազեան, Համբարձում Մ. Համբարձումեան, Գրիգոր Յ. Խանճեան։ Օրիորդք. Սիրանոյշ Իւթիւճեան, Ազնիւ Սերովբեան, Սաթենիկ Խաչիկեան, Հայկանոյշ Ի. Վարժապետեան, Բերուշ Ապահեան, Արաքսի Սարգիսեան, Վերգինէ Փափազեան, Մայտա Շահինեան, Հռիփսիմէ Բ. Մկրտիչեան։

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ն. Վարդուհեան և Սահակեան վարժարանէն ներկայացած են 4 աղջիկ և 2 մանչ. որոնցմէ միայն աղջիկները յաջողած են և հետեւեալներն են Օրիորդք Նեվրիկ Ե. Քէօքճեան, Նշանուհի Տէվլէթեան. Մելինէ Կօսանեան և Վերժին Մանուկեան։

ԿԷՏԻԿ Փաշայի Ս. Մեսրոպեան վարժարանէն ներկայացած են 4 մանչ և 6 աղջիկներ որոնցմէ յաջողած են հետեւեալները, պարոնայք Թաթուլ Նշանեան, Տիգրան Պարոնեան, Խաչատուր Բէեբէեան, Օրիորդք Անժէլ Հանըմեան, Նուարդ Բէիզեան, Սիրաղարդ Մելգոնեան, Հայկանոյշ Սարկաւագեան։

ՊԱՎԱԹԻ Խորէնեան վարժարանէն 5 մանչ և 2 աղջիկ. ասոնցմէ յաջողած են Պարոնայք Դեղամ Երէցեան, Արմենակ Ասատուրեան, Հայկակ Մատթէոսեան։ Օրիորդք. Ամպէր Ե. Երէցեան, Արուսեակ Երէցեան։

Ս. ՓՐԿՉԵԱՆ Որբանոցէն ներկայացած են 10 շրջանաւարտ և ամէնքն ալ յաջողած, որոնք են Պարոնայք Գէորգ Գէորգեան, Ոսկիան Յակոբեան, Գրիգոր Զաքարեան, Էմմանուէլ Օյմեան, Յարութիւն Մ. Արապեան, Մնացական Սապանճեան, Դաւիթ Տ. Բառնաբասեան Նազարէթ Յ. Նամարեանն Յովհաննէս Յարութիւնեան, Սարգիս Համամեան։

Բ. ՇՐՋԱՆԱԿ

ԽԱՍԳԻՒՂԻ Ս. Ներսէսեան վարժարանէն ներկայացած են երկու աշակերտ և յաջողած է միայն Պ. Արտաշէս Սարգիսեան։

ԲԵՐԱՑԻ Էսատեան վարժարանէն ներկայացած են 20 օրիորդներ և բոլորն ալ յաջողած։ Ահաւասիկ ասոնց ալ անունները իրենց ստացած նիշերու կարգով։ Օրիորդք Սաթենիկ Տ Ներսէսեան, Թագուհի Գարամանեան, Էօմէնի Ժամկոչեան, Սաթենիկ Դպիրեան, Պէնարիս Գրիգորեան, Ազնիւ Մէրտինեան, Սաթենիկ Քէչեան, Աղաւնի Թէչուճեան, Աղաւնի Տ. Մեսրոպեան, Զապել Բարաղամեան, Նուարդ Էօմիւրեան, Գայանէ Տիւմէճեան, Մանուշակ Երէցեան, Աղաւնի Պապիկեան, Արուսեակ Դարպասեան, Մարիամ Մարգարեան, Նուարդ Լիմճեան, Վարդանոյշ Յովակիմեան, Երեւակ Մոմճեան, Էօժէնի Եիւզպաշեան։

ՊԷՇԻԿԹԱՇԻ Մաքրուհեան վարժարանէն ներկայացած են եօթը մանչ և երկու աղջիկ. ասոնցմէ բացի մէկ մանչէն մնացեալները յաջողած են և են Պարոնայք Ռափայէլ Շիշմանեան, Վահրամ Հիսարլեան, Յովհաննէս Գ. Հէուլէեան, Նշան Գասպեան, Դեղամ Միրասէէթեան, Յարութիւն Յովհաննէսեան։ Օրիորդք Վիրգինէ Այճեան, Զապել Մանուէլեան։

Գ. ՇՐՋԱՆԱԿ

ՍԿԻՒՏԱՐ Իճատիէի Ն. Էրմոնեան վարժարանէն ներկայացած են 14 օրիորդներ և բոլորն ալ յաջողած. ահաւասիկ անոնց անուններն իրենց ստացած նիշերուն կարգով։ Օրիորդք. Սիրանոյշ Էօրսեան, Արաքսի Էօրսեան, Լուիզ Գ. Աճէմեան, Մանիկ Յ. Սահակեան, Արմենուհի Քիթապճեան, Զապել Այճեան, Թիլդայն Հէնդլեան, Նուարդ Աւետիսեան, Էլիզա Բէեիզեան, Վարսենիկ Աճէմեան, Նուարդ Խանճեան, Եւրիմէ Անդրէասեան, Ասրինէ Մարլեան, Ազնիւ Գուլուեան։

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Խաչ վարժարանէն ներկայացած են վեց աշակերտուհիներ և միայն հինգը յաջողած. ահաւասիկ անոնց անունները նիշերու կարգաւ. որոնք են. Օրիորդք Սիրանոյշ Թունուզլեան, Արաքսի Մոմճեան, Տիգրանուհի Սինանեան, Սաթենիկ Տէմիրճեան, Մարի Ս. Էօմէրեան։

ԳԱՏԳԻՒՂԻ Արմենեան վարժարանէն ներկայացած են ութը աշակերտ և ինն աշակերտուհի որոնք բոլորն ալ յաջողած են որոնք են Պարոնայք Հերանտ Թորոսեան, Արամ Տէօքմէճեան, Խաչիկ Ս. Թագաւորեան, Կարապետ Յ. Թէրճիմանեան, Կարապետ Յ. Մէրտինեան, Սարգիս Քրդիկեան, Յովհաննէս Գէլանճեան, Նահապետ Յ. Նահապետեան. և Օրիորդք Մանիկ Քիւրճեան, Լուիզ Մ. Աճէմեան, Հայկանոյշ Էսայեան, Զարուհի Չիչեքեան, Հռիփսիմէ Կիրակոսեան, Աբրինէ Շահինեան, Տիրսւհի Աչճեան, Արուսեակ Ս. Դալանոզեան, Նուարդ Թորոսեան։

Հետեւաբար ներկայ տարւոյ շրջանաւարտից թիւը 133 երկսեռ աշակերտներու յանգած լինելով, Խորհուրդը որոշեց բացի 20 աշակերտներէն տալ մնացեալ 113ին շրջանաւարտի կանոնական վկայականն։

Խորհուրդը զբաղեցաւ նաև Թաղ. նախակրթարաններու ոմանց վերաբերեալ վարչական խնդիրներով։ Յիշեալ շրջանաւարտներուն վկայականները ըստ սովորութեան Ս. Պատրիարք Հօր նախագահութեամբ Պատրիարքարանի մէջ հանդիսաւորապէս պիտի բաժնուին։

Տ. ՎԱՐԴԱՆ ՔՀՆՑ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

ԵՒ

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

«Սուրհանդակ», չենք գիտեր ի՞նչ կուզէ Տ. Վարդան քահանայէն որուն վրայ չարախօսելու համար գերմարդկային ճիգեր կ'ընէ, անդիէն ասդիէն ընդդիմախօսներ գտնելով անոր։ Քահանան իր յօդուածին մէջ խառնած էր նաեւ Արտաշէս Յարութիւնեանը որ բնականաբար իր հաշուոյն պատասխանած է Տ. Վարդանի«Արեւելք Մամուլ»ին մէջ։

Արդ, «Սուրհանդակ» ի՞նչ գործ ունի որ, ձեռքով, ոտքով կը մանէ իրեն չի վերաբերող խնդրի մը մէջ և քանի անկէ ելլելու ճիգ կ'ընէ, նոյնչափ կը ճնշուի բեռին տակ։

Քանի որ ասանկ գրական խնդիրներու խելքը չի հասնիր «Սուրհանդակ»ի, չատ աղէկ կընէ եթէ լռէ։

ՆՇԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կիւրակէ, 15/27 Սեպտ. տեղի ունեցաւ Սկիւտար, Իճատիէ, Մեծամուրեանց բնակարանին մէջ Նշանախօսութիւնը Պետրոս էֆ. Ոսկերիչեանի ընդ Ազն. Օր. Հռիփսիմէ Մեծամուրեանի, ի ներկայութեան երկու կողմանց ազգականներու ընտրեալ խումբի մը։ Պետրոս էֆ. Ոսկերիչեան՝ Ագրիանուպոլսոյ առաջնակարգ գերդաստանի մը ներկայացուցիչը՝ իբր գոհարավաճառ ծանօթ է մեր հրապարակին վրայ իր գրաւած դիրքովը։ Ազն. Օր. Հռիփսիմէ Մեծամուրեան, Բինկեանի հանրածանօթ վաղեմի զարմի մը շառաւիղը, Սկիւտարի Աղջկանց Ամերիկեան Քոլէճին մէջ առած իր ուսումը, իր ընտանեկան առողջ դաստիարակութեամբ, իր մտաւոր զարգացմամբն և բարոյական յատկութիւններով արժանապէս պատրաստուած է իր նոր կոչումին։ Մեր խնդակցութիւնները։

Հարենց ընտանիքը խորին չնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք հաճեցան ներկայ գտնուիլ հանդուցեալ ՆՇԱՆ ԷՖԷՆՏԻ ՀԱՐԷՆՑԻ յուղարկաւորութեան, և այս տխուր առթիւ ցաւակցութիւն յայտնեցին։

ՄԱՍԻՍ Գրական չաբաթաթերթի այս օրուան թիւին բովանդակութիւնը.

Զօլայի մահուան առթիւ (Խմբագրական) Տ. Ա.— Էմիլ Զօլա. Գ. ԶՕՀՐԱՊ։—Սիրոյս Յոգեվանը. ՔՐԻՍԱՆԹԻՄ.— Ժողովրդային սիրերգներ. հաւաքեց Վ. ԳՈՒՑՈՒՄՇԵԱՆ.— Հոգի՛ս (Նորավէպ) ՓԱՑԼԱԿ։— Երեք տարի Արժանթինի մէջ(Թերթօն).— Երուսաղէմի գործեր.— Յուշատետր։

Բիւրակնի այս օրուան թիւը հրատարակուած է ճոխ բովանդակութեամբ մը, և կը պարունակէ ուսումնասիրութիւն մը «Ռուքիին Կրոնքին վրայ։ ԲԱԲԻԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷՆ թարգմանութիւն մը ԼԷՕ ԹՕԼՍԹՕԷՆ։«Ռուսդրական դէմքեր».— Բուշքին. Ռ. էն, Էմիլ Զոլա.— Մահը, կեանքը, Գործերը, եւ ուրիշ յօդուածներ։

ԼՈՅՍ շաբաթաթերթին 26րդ թիւը հրատարակուեցաւ հեռաւեալ ճոխ պարունակութեամբ.

Էմիլ Զօլա.— ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։ Հնամեայ թուղերը.— ՏԻԳՐԱՆ ԴԱՍԱՊԵԱՆ։ Աչքերուդ մէջ կարդացի (ատանաւոր).— ՅՐ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։ Պոլսի Հայ վարժապետները (Յակոբ Նիկողոսեան).— ՎԱՀԱՆ ԹՕՇԻԿԵԱՆ։ Նշանաւոր Զրուցուածներ.— ՋԱՒԱՆ ՄՈՅՐԵԱՆ։ Սկիւտարցուհին.— ԼԻԼԱ։ Գաւառացի բարեկամս մէկ գաւառացիութիւնը.— ՍՏԱՄԲԱԿ։ Անձնական դէմքեր (ցրուիչ Միհրանը).— Լ։ Գրական Աշխատաւորները.— ԲԱՆԱԳՈՂ ԼՈՒՌԹԻՒՆԵԱՆ։ Ակնցի թիւեր.— Մ. Գ.։ Դէս-Դէն։

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ

Երէկ դիշեր ժամը 6 ու կէսին, հրդեհ ծագեցաւ Պալաթի վրայ, Տըրաղման Զէյմէքի թաղը, Եաղըճը փողոց գնդապետ Խալիլ էֆ.ի առունէն։ Տուներուն փայտաշէն և խիտ ըլլալը, ինչպէս նաև ջուրին պակասութիւնը նպաստեցին բոցերուն ճարկան որոնք երեք թեւի բաժնուելով սկսան լափել անենայ իրենց առջեւ եկած բոլոր շէնքերը։ Բարեբաղդաբար հով չկար, ապա թէ ոչ աղէտը չատ աւելի մեծ պիտի ըլլար։

Հրդեհը մինչեւ Լրագրիս մամուլը գրուած ատեն, ժամը տասը կը շրջունակուէր դեռ, այրած ըլլալով 40է աւելի տուներ և խանութ մը։ Հրդեհը շնորհիւ Ոստիկանութեան, ջրանկիր զօրքերու և անկանոն ջրաններու ոգի ի բուին աշխատութեան, չորս կողմէն ջուր հայթայթուելով, և կարգ մը շէնքեր փլցուելով թեթեւցած է հիմայ և մարելու մօտ։

Վեհ. Սուլթանը բարեհաճած էր մասնաւոր թիկնապահներ ղրկել հրդեհին վայրը։

—Նոյնպէս երէկ դիշեր, ժամը 3 ու կէսին Գալաթիոյ, Մէօհիւրտար ճամբէսի քէրէսթէճի Գրիգոր աղայի սեպհականութիւնը եղող և նուագածու Գարա Եաքօի բնակած քարուկիր տուէն հրդեհ ծագած և ընդամենը երկու տուն այրէլէ վերջ մարած է։ Ոստիկանութիւնը քննութիւն կը կատարէ հրդեհին մասին։ Տունը ապահովագրուած էր։

ԲԱՐԻԶԻ ՊՕՐՍԱՆ

BOURSE DE PARIS

3 Հոկտ. 1902

Ֆրանս.	3%	(3% Français)	99 92
Ռէնտ		(Tab. Turcs)	349 —
Գոնսոլիտ.		(R. Turque D.)	28 32
Երկաթուղի		(Lois Turcs)	120 —
Պանք. Օթթ	.1 52	(Banque Ott.)	580 —
Թրանսվալ		(Transvaal)	101 —

)(8)(

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԴԱՐԵԿ

ԳՐԱԲԱՐ ԲՆԱԳԻՐԷՆ ՔԱՐԿՄԱՆԵՑ

ՔԱՍԻՄ

ՍՐՏԻ ԽՈՐԵՐԷՆ ԽՕՍՔ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ

Նոյն այն Հիսոյին ոգեբուխ մարդանդներուն ու ոգեխառն հեծեծանդներուն նո՛ր յաւելուածը։ Սրտի խորերէն խօսք առ Աստուած.

Ը. ԽՕՍՔ

ԼՍԵՑԻՄ ի՞նչ պիտի ընես, ո՛վ կորսուած անձս. ո՞ւր պիտի պահուըտիս. ինչպէս պիտի ազատիս կամ ի՞նչ միջոցով պիտի ելլես մեղքերու բանտէն։ Որովհետեւ մեղքերդ խիտ չատ են ու տուգանքդ անթիւ. յանդիմանութիւնը սաստիկ է ու նախատինքն անվերջ. հրեշտակներն անգութ են ու դատաւորն անկաշառ։ Ատեանը զօրաւոր է ու բեմն անաչառ. սպառնալիքը սոսկալի է և փոխարինութիւնը խիստ. հրամանն ահարկու է և յանդիմանութիւններն հրապարակային։ Գետերը կրակէ են և առուներէն կարելի չէ անցնիլ. մուխը խիստ թանձր է ու մշուշին մէջ աչք չի տեսներ. փոսն աղտոտ է և սրտադողն վերջ չունի. անդունդը ամէն բան կուլ կուտայ և սառոյցներէն կարելի չէ ազատ մնալ։

Արդարև Քեզ համար գանձուած են այս սոսկալի նեղութիւններն ու անտանելի պատուհասներու տաժանելի օթեւաններն, ո՛վ իմ անարժան անձս. որ մեղաւոր, չարագործ, աղտոտ, պոռնիկ և ընդհանուր կեղտոտութիւնները թափուած արտին՝ ասմանն ես։

Հիմայ ձեռքովդ գործածներուդ արդիւնքը պիտի վայելես՝ դուն որ ուղղութենէ չեղած, մաքրութենէ խոտորած և արդարներուն ու պարկեշտներուն դասակարգէն վռնտուած ես. հոգիիդ չնորհուած հարստութիւնը պարապ տեղը վատնելով. Բարերար և ամէն բանի վրայ կարող (երկնաւոր) Թագաւորին բարկութիւնը վրադ հրաւիրեցիր։

Բ. Եւ դուն քեզմէ խոստովանելով թէ վերջդ անբուժելի է և կրած հարուածդ անմահ. և թէ մահապարտ անձդ չբժշկուելու ատիճան խորտակուած է, այսպէսով բանտ մը չմնացիր քեզ, ուրկէ կարելի չէ անգամ մ'ալ ելլել և ծուղակ մը՝ ուրկէ փախչիլ, ո՛վ բարիներուն մէջ գտնուող չար, ո՛վ անոյշին մէջ լեղի. ո՛վ լոյսի զաւակներուն մէջ խաւար. ո՛վ զարդարուածներուն մէջ մերկացած, ո՛վ գովուածներուն մէջ պարսաւուած, ո՛վ բարեպաշտներուն մէջ անբարիշտ. ո՛վ բանականներուն մէջ լոկ չնչող. ո՛վ մտացիներուն մէջ ա՛նմիտ. ո՛վ իմաստուններուն մէջ տխմար. ո՛վ ընտրեալներուն մէջ անմաքուր. ո՛վ կենդանիներուն մէջ մահացու. ո՛վ սուրբերուն մէջ պիղծ. ո՛վ պարկեշտներուն մէջ գինով. ո՛վ արդարներուն մէջ կեղծաւոր. ո՛վ պիտանիներուն մէջ անպիտան. ո՛վ փառաւորներուն մէջ անարգ. ո՛վ ճոխներուն մէջ կորստ. ո՛վ պատուաւորներուն մէջ դերի. ո՛վ վեհանձներուն մէջ նուաստ. ո՛վ հարուստներուն մէջ աղքատ. ո՛վ փրկուածներուն մէջ անարժան. ո՛վ բարերարներուն և հոգեով հարուստներուն քով անանկ և օրհնուածներէն զատուած։

Նոյն այն Հիսոյին ոգեբուխ մարդանդներուն ու ոգեխառն հեծեծանդներուն նո՛ր յաւելուածը։ Սրտի խորերէն առ Աստուած

Թ. ԽՕՍՔ

ԽՄԱՑ՝ այս ողբերգութեան գրքին մաղթանքներուն մէջ, ի՞նչ արժանաւոր բառ բասանք չարադրեմ քեզ, ո՛վ թշուառ և ամօթապարտ անձս, որ պատասխան գտնելու անկարող, պապանձած ես և Աստուծոյ ու սուրբերուն մատնակցութենէն զրկուած։ Որովհետեւ եթէ՝ ծովացած լիճերէն մէկը մելանի փոխեմ և մղոններու ընդարձակութեամբ տարածուած դաշտերը լայն թուղթի վերածեմ ու անտառներու բազմաթիւ պուրակներէն եղէգի խուրձեր կտրելով գրչի տեղ գործածեմ, մէկ փոքր մասն իսկ չեմ կրնար գրի առնել դիզուած անօրէնութիւններուս։ Մանաւանդ եթէ Լիբանանու մայրի ծառերը մեղացս հետ զուգակշռեմ և կամ (ամենաբարձր) լեռը չիտպակ կշռի մը նժարին մէջ դնեմ, դարձեալ չեն կրնար հաւասարիլ անոնք անօրէնութեանս քանակին։

Բ. Բարձրարերձ ծառ մ'ես ստուար ոստերով ու խիտ տերեւներով զարդարուած. բայց անպտուղ՝ նման ճիւղայն թուզի ծառին, զոր Տէրը չորցուց. որովհետեւ թէեւ կանանչ տերեւներով — այսինքն պարկեշտութեան արտաքին ձեւերով — զարդարուած ես պակաւորի մը նման, սակայն հեռուէն դիտողները միայն կրնաս հրապուրել. իսկ եթէ անկողը մտնես, ու պտուղ փնտռելու ձեռնարկէ, բոլորովին դուրկ պիտի գտնէ զքեզ բարիքներէ և հեռու գերեզկութենէ. տեսնողներուն ծաղրը պիտի հրաւիրես վրադ ու նախատողներուն խայտառակութիւնը։ Որովհետեւ եթէ տերեւախիտ ծառը անկենդան՝ որ պտուղ չունէր—և անպատասխան գըտնուողներու մէկ փոքր օրինակը կը պատկերացներ—անէծքի ենթարկուեցաւ այնպիսի անակնկալ ատեն մը որ արդէն պտուղ տալու եղանակն ալ չէր, և կամ ցողով ջրուած հողն որ երկրագործներու տաճած աշխատութեան փոխարէն խիտ չատ արդիւնք չտար, եբեսի վրայ ձգուելով կը մոռցուի, ուստի դուն, ո՛վ իմ խեղճ անձս, որ կենդանի խօսուն ծառ մ'ես ու եղանակին պտուղ չես տար, ինչպէս չկրես վերի առակին պատիժը։ Որովհետեւ առաջին մարդէն սկսեալ մինչև անոր ամբողջ սերունդին սպառիլը որչափ որ չար գործեր ու զքեզ ստեղծողին —Աստուծոյ— ատած ու չխորհած նոր գիւտերը կային, ամէնքն ալ իւրացուցիր, բան մը պակաս չթողուցիր պայմանով։

Գ. Եւ որովհետեւ ամբողջ մատնութեանս առարկան դուն ես, ո՛վ անպիտան անձս, նպատակ ունիմ խօսքի քարերով անգթաբար քարկոծել զքեզ՝ վայրենի գազանի մը նման կատաղի։ Անոր համար որ թէպէտ արդար անուանուելու արժանի չեմ, բայց իմաստունին ըսածին համեմատ, առանձին խօսքէս իսկ յօժարակամ կը կրուիմ անձիս հետ՝ թշնամի մը պէս. և միաբան յուզող գազանի խորհուրդները իբր կատարելագործուած չարութիւններ խոստովանելով կը պարզեմ առջեւդ, ո՛վ Տէրս ու Աստուածս։

(Շարունակելի)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ԳՐՉԻ ԵՂԲՕՐ ԲԷՈԴԻԿԻՆ

Կարդացի Թ. 402 «Մանզումէ»ի մէջ գրախօսականիս քննադատականդ։ Շիտակը ըսէ, այս անգամ ո՞վ ձեռքդ տուաւ Այտընեանի քերականութիւնը, ո՞վ սովրեցուց քեզի պատճառաբանութեան այդ ձեւը... ըրած դիտողութիւններդ արդէն առաջուց կուշտ մը լսած էի Սիպիլէն, որուն անձամբ յայտնած էի մտադրութիւնս, և իր հաճութեամբ հրապարակ ելած, թէեւ ոչ իր ուղածին պէս։

Սիրուն Թէոդիկ, երեք շաբաթուան մէջ լեցուած է ականջդ, չեմ գիտեր ուսկից, ինչո՞ւ քիչ մըն ալ չի համբերեցիր, գուցէ ուրիշ մտքի պաշարներ ալ ամբարէիր. գոհունակ ժպիտով մը կը պատասխանեմ, վասն զի նպատակիս հասայ, քեզի առիթ տուի հեղ մըն ալ ընդնաթլա «Քննական»ը. միայն եթէ ցաւ մը ունիմ, սա է որ այս երկրորդ ընթերցումն ալ առաջինէն չափ հարեւանցի կատարած ես և ընչացքդ քերած՝ տաղաչափական կանոններուն առջեւ։ Դուն անոնցմէ կը փախչիս, անոնք քեզմէ։

Էհ, հարկաւ այս պարագային չէի ապասեր որ «Վարդ»ին երգը երգէիր. Սիպիլ լուռ կը մնայ (ինչո՞ւ), և դուն ինքնակոչ (արդեօք) դատախազ յառաջ կը նետուիս խիզա՛խ անոր դատը պաշտպանելու. քու գըրիչդ, հաւատա՛, Որփէոսի քնարին դէրը պիտի խաղար, եթէ իրաւունքը քու կողմդ ըլլար։

Սկսիմ ուրեմն հերքումը տալ ինձ վերագրուած սխալներուն։

Կանոն 1.ը չես գտած «Աչխարհաբարի Բագրատունի»ին երկին մէջ, և օրինակներու բեռին տակ յաղթական իբր թէ պղտիկ կը ձգես զիս. ինչ ազէկ կ'ըլլար եթէ Վիրգիլիոսի «Մշականք»ին բուն Բագրատունիէն հիւսուած յառաջաբանը վերծանած ըլլայիր, օրինակներ թուելէ առաջ. մանաւանդ Ե. Տէմիրճիպաշեանէ առած գրաբար տողդ չատ աւելորդ էր։ Գոնէ միւսները աչխարհաբար գրելու չքմեղացումն ունին. ոչ երբեք, քիչ մը եռաբ պիտի տեսնես որ Այտընեանն ալ նոյն կանոնը կ'աւանդէ։ Դարձեալ, եղբայր, ելեր օրինակներ կը բերես Պէչիկթաշլեանէն ու Դուրեանէն, որոնք յաճախ կանոն չունին, այլ սիրոյ զգացում, յոյզ ումիալ, ինչ որ լայնօրէն կը պակի «Ցոլքեր»ուն։ Գրողի ծանօթ չարաճճիութեամբ, Դուրեան Սրբազանէն ալ մէկ սխալը բռնած ես. ապահով եղիր, անկէ անդին մեծ բան մը պիտի չգտնէիր։

Թէոդիկ, իրա՞ւ կ'ըսես, Այտընեան չէ՞ գրած թէ՝ ոտանաւորի մէջ էական թայը հաստատ չի կրնար ըլլալ, ինչպէս նաև մը, ը եւն. աչքերդ (ո՛չ ակնոցդ) աղէկ սրբէ և կարդա՛. 1023 կանոնը. —«Հայերէն տաղաչափութեան մէջ՝ շեշտեալ վանկի առջեւ հատած կ'ըլայ և ոչ բան». (բուրմ վանկ ըսելով հոս այնպիսիները կ'իմանանք՝ որոնք չեշտ չեն կրնար առնուլ). նոյն կանոնը կը պահուի նաև այն բառերուն ու ոճերուն մէջ, որոնց մասերն իրարու հարկաւ կապակցեալ են և մէկտեղ կ'արտաբերուին. ինչպէս. «՛ըն որ, ։ան՝ ՛ը, Ռո՛ղ պալ էն. և մանաւանդ եմ և ալ բուրմ ձայներով բաղադրածները։

Օրինակ.

Թառեր ծառի՛ | մը կատար։
Տղեկին Թո՛յլ | տուր հանգչի։
Արարչին ա՛ջն | ալ ահաւոր։
Հասաւ անէ՛ծ | ։ը ծերուն՝
Որն որ դեռ ո՛ղջ | եր հերուն»։

Այս ակներեւ ցուցումին վրայ, կ'ուզես նէ նորէն հակ մը օրինակ չարէ սիրած ու չսիրած հեղինակներէդ ու վերջը յոխորտանքով պոռա՛, մուներակ կանչել տուր, «Վա՛րդ է՝ ։ոյ ինչած կանոններդ գոյութիւն չունին Քննականին մէջ. անոր համար մեր հին ու նոր ամէն բանաստեղծ (՛ոքան ալ չլան) Սիպիլին պէս չափարեցած են...։ Մի՛ ճաճապարեր, ես ալ թըղթատեցի զայն, (ինչ ահագին աշխատանք) բայց փոխանակ թղթատելուս կարեւորութիւն տալու՝ կարդալուս ուշադիր եղայ, ու մանաւանդ կարդացածիս թափանցելուս»։ Մի՛ պարծենար նրբիմացութեանդ վրայ, կանխավճիռ կարելով, Թէոդիկ, ինքզինքդ եօթներորդ երկինքը մի՛ հաներ, թո՛ղ ընթերցողները դատեն թէ ո՞րերնիս ախալ կարդացած, հակցած ենք լուսաւոր հեղինակը. քանի որ մեկնութեան կը կարօտիս, բացատրեմ. Այտընեան կ'ըսէ թէ ոտանաւորի մէջ էական թայը, ը, մը, չեն շեշտուիր, վերջին վանկ չեն ըլլար և կ'անցնին միւս անդամին. հիմա հակցա՞ր թէ ա՛լ է անապարը, պղտիկ հացոյը։ Ուրեմն ինծի իրաւունք տուր «Աչքիս առջեւ բերելու մորթի ու չուրջի այն տարապայման կծկուածութիւնը որ պիտի չինուի դէմքիդ վրայ»։

Աղէկ միւս կանոններն ալ աչքէդ չէ վրիպեր. սակայն դժուարիդ գալով ինծի դէր ելնել, թիկունքդ դարձուցած ես անպատճառ և յառաջ գացած ես մրոտելու չափ. «Ու վարագոյրը կ'իջնէ այս կանոններուն ալ վրայ, մըթութեամբ համակելով թէ դիտողութիւնները և թէ դիտողն ի դող սրտիկը»։

Առջի բացորոշ կանոնին վրայ վարագոյր իջած է. կը հարցնեմ քեզի. խել մը գրողներու (որոնց մէջ վարպետդ ալ կայ) թերութիւնները մէջտեղ դրած ես. մինթէ անոնց ղեղծումը կ'արդարացնէ՞ մեր սխալը՝ դարասկզբիկ թիւր փաստաբանութեամբ մը։

Եղբայր, հակասական ու անիմաստ դարձուածքներովդ կը զարմացնես զիս. մէյ մը կը յանձնարարես 1044 ծանօթութիւնը կարդալ, որ 1053էն առաջ դասուած է, ու քիչ մը վարը կը թելադրես 1045էն առաջ 1046ը կ'արդալ. երկու պարագային մէջ ալ որպէս թէ զիս անիրաւ հանելու սեւեռամտածումով. զո՞ւր ջանք։ Արդէն — հարկ է ըսել — 1044 սահմա՛նն ալ համաձայն կուգայ կանոնիս. «նման յանգ (ըլա՛յ ճա՛մ ոչ) կազմող բառերու սեռերը պէտք է զանազանին, և կամ յանգ կազմող երկու գոյական գոնէ նոյն հոլովը առնելու չեն.» նոյն իսկ տրուած ճոխ յանգի օրինակներէն կ'երեւի.

Նըկար. Արեւ. Լուսնի. Զափեր. յք. Տըկար. Բարեւ (գործ) Բուանի. Խաբեր. Մեղան. Եղեր. Արձան. Աւագին. Սեղան. Տեղեր. Բարձան. Ցաւագին եւն.

Անուշտ 1045 կանոնը պիտի նախադասէի իր երկրորդական ո՛չ թէ «մէկ», այլ չորս ծանօթութիւններէն. եթէ քու քիմքիդ համեմատ չարժէի, դարձեալ անպատճառ պիտի կճէիր զիս հէ՛, Սիրելիս։ Ընդդիմախօսութեան մարմաջէն հողմալար կը հանիս սա՛ կէտին. «հինգերորդին դիտողութեան համար, շատ տեղ չեմ կրնար տալ, որովհետեւ խղդուիլ կու գայ կոր վըրա» (ինչո՞ւ խղդուիս, սիրելիս, երբ առանկ նոպայ մը ունենաս անմիջապէս «Ցոլքեր»ը կարդա և սիրդդ կը բացուի), եւ որովհետեւ... այլ է տաղաչափական գիտելիք... այլ է բանաստեղծութիւն...» ի՞նչ ըսել կ'ուզես, բանաստեղծութիւն անունին տակ ամէն ափեղցիեղութիւնն դո՞ւրս տալու է տափ՝կ չհամարուելու համար։

Օրինակ.

Կապոյտ մազ, կանանչ աբցունք,
լեղակ զգացում ևն.

Այնպէս կը կարծես թէ «Խոկեր» բառին ստուգաբանութիւնը ճշմիզնանին տուն էն սովրած ըլլամ. մինչդեռ ես 16 տարեկանէս գիտէի, դուն Առձեռն Բառարանը աչքէ անցնելով «խոկ»ի դիմաց գտած ես «խոկ» նշանակութիւնը. ես տարբեր բան մը ըսած էի. Հմբագրատան մէջ ալ դիտել չտուի՛. «Եթէ խնդիրը միայնակ բառ կիրարկելու վրայէ, ինչ որ տաղաչափութեան մէջ կը պահանջուի, ինչ ունի խօսը։»

Սիպիլի մէկ քանի սխալներուն աչք գոցած էի անցեալ անգամ. կարգը եկաւ անոնց։ Այտընեանի 1013 կանոնը տե՛ս. «Տաղաչափութեան մէջ աններուլի համարուած է «ը» գիրէն անմիջապէս ետք ուրիշ «ձայնաւոր» գիր։ Այսպէս խորթ է. Լեռը ելաւ. աչքը արտասուօք...»։ Դարձեալ 1027 կանոնին մէջ. «Տողին վերջը «չաղկապ» չի դրուիր, և ոչալ որ և իցէ յարաբերական դերանուն»։

Սիպիլ ձեռքը խղճին վրայ, առանց ուրիշ կողմէ օգնութիւն ակնկալելու, կրնայ խոստովանիլ թէ այդ կանոններուն դէմ չէ մեղանչած։ «Աչխարհաբար քերականութիւն» գրողը գէթ առաջին վարպետին «Տաղաչափութեան» վրայ ակնարկ մը պտցուցնելու էր «տաղելէ» առաջ։

Եռանդուն Թէոդիկ, կը նայիս, խօսքս ետ չեմ առներ հեղինակութեան մը ապաւինած, ո՛չ թէ քմայքի։

Դուն, ազո՛ռս, միւս աղաբիկներուդ հետ, ի պաշտպանութիւն «Ցոլքեր»ուն, վրիպանքէ վրիպանք գլտորելդ, հակասութեան ցանցէն բռնուիլդ չես կռաներ, և կը սիրես զիս ինկած տեսնել «վրիպանքի խոշիրուին մէջ»։

Դուն որ երբեմն ա՛յնքան գեղեցիկ նկարած էիր Մառին ցաւը, ներե՛ որ մանրագնին ընթերցումէ մը յետոյ խակ տաղաչափութեան մասին քու ցուցադրած տգիտութեանդ վրայ յայտնեմ Վարդին ցաւը։

Գրչի եղբայրդ
ՎԱՐԴ

Ց. Գ. «Մէջբերում» իբր գոյական մոցած կը գործածուի, ինչ. ետեւառնութիւն, առաջերում, եւն. և ոչ քու գիտցածիդ պէս զատ զատ։ «Մտուերած կը բերէ» ոճին չես հանած սակայն աչխարհաբարի մէջ զայն կը գործածեն քու վարպետդ և ա՛յնքան սիրած Եղիշէ Սիբազանդ, իմ վարպետս, ու պէտք է գիտնաս թէ ես հայերէնը քեզմէ դաս առնելու պէտք չունիմ. միայն խորհուրդ կուտամ քեզ որ «Քննականը երրորդ անգամ մըն ալ կարդաս ուշադիր (ճշմարտապէս) առանց խղդուելու։

Քիչ մ'ալ համբերութիւն. դուն չէիր որ, Թէոդի՛կ, հրապարակաւ խոստովանեցար թէ երբեք օտար հեղինակ կարդացած չես. արդ ինչպէս կ'ելլես վկայութիւններ բերել հրաչալին (քու բառովդ) Էվրէլէնէ, Ժան Մոռէասէ, Ռօլինայէ, Ռիշբէնէ, Ժաք Նօռմանէ և Հանրի Քազալիսէ. հակասութիւն մըն ալ այս չէ՞. գէթ ասոնց կողքերը տեսած ես. ընդդիմախօսելու ինչ մեծ փութկոտութիւն, որ մոռցնել կուտայ քեզ նոյն իսկ մէկ քանի չաբաթ առաջ երբած խոստովանութիւնդ, և ընթերցողներուն այն կասկածը կ'տոթէ թէ դուն նոյն իսկ Այտընեանը և քու յիշած միւս հեղինակներն ալ չես թըղթատած և ստորագրած ես պատասխանագրութեան մը տակ։ ՆՈՅՆ

ԱՅԽԱՐՀԱԲԱՐ ՆԱՐԵԿ

ԳՐԱԲԱՐ ԲՆԱԳԻՐԷՆ

բարգմանեց ՔԱՍԻՄ

«Մանզումէ»ի 431 ուրբաթ օրուան թիւէն սկսեալ սկսանք հրատարակել իբր թերթօն՝ «Մանզումէ»ի երրորդ երեսին մէջ։

(ԽՆԱՄՈՎ ՊԱՀԵՑԷՐ ԹԻԻԵՐԸ)

ԷՋԵՐ՝ ԷՄԻԼ ԶՕԼԱԷՆ

ԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Մօրաքոյրներէս մէկը էնկիւրիի կատու մը կտակեց ինծի, որ մինչեւ հիմա տեսած կենդանիներուս է՛ն ապուշն է։ Օր մը կատուս սա պատուիրը ընրաւ ինծի, երբ ձմեռ գիշեր մը տաք կրակարանի մը քով նստած էինք։

I

Երկու տարու էի ան տեսն, ու տեսնուած կատուներուն մէջ է՛ն գէրն ու է՛ն միամիտն էի։ Այդ թարմ տարիքիս մէջ, կրակարանի մը անուշութիւնները ատող կենդանիի մը մեծամտութիւնն ալ ունէի։ Եւ սակայն, ո՞րքան չնորհակալ եմ Նախախնամութեան, որ ձեր մօրաքոյրին պէս կնիկի մը պաշտպանութիւնը սահմաներ է ինծի։ Բարի կնիկը կը պաշտէր ինծի։ Դարանի մը վարի յարկը ճշմարիտ ննջասենեակ մը ունէր. թռչունի փետուրներով չինուած բարձ մը ու հատորկեկ վերմակ մը։ Սենեակս ալ պատկելու համար ունեցած երջանկութենէս վար չէր մնար. պատա՛ռ մը հաց չէի դներ բերանս, ո՛չ ալ ապուր կամ միսի կտորներ, այլ մի՛շտ թարմ թարմ թռչ։

Ահա այսպէս, այս հանգստութիւններուն մէջ, մէ՛կ փափաք մը միայն ունէի, երա՛ղ մը. պատուհանէն դուրս սահիլ, ու ինքզինքս դիմացի տունին տանիքին վրայ գտնել։ Ալ փայփայանքները բոլորովին անհամ կուգային ինծի, անկողնիս կակղութիւնը զզուանք ու նողկանք կը պատճառեր, ու գերնալէ ձանձրացած էի ալ։ Եւ ամբողջ օրը երջանիկ ըլլալուս կը ցաւէի։

Պէտք է ասս ալ ըսեմ ձեզի որ, վիզս դեպի պատուհանը երկնցունելով դիմացի տանիքը տեսէր էի։

Ամ օրը չորս կատուներ, մազերնին վեր վեր ցցած, պչրերնին տնկած, կը կռուտէին իրարու հետ, կը գլտորէին հերձաքարերուն վրայ, տաք արեւին տակ, ուրախ հայհոյութիւններով։ Ատանկ տարօրինակ տեսարան մը դիտած չէի կեանքիս մէջ։ Այդ օրէն վերջ հաւատալիքներս բոլորովին հաստատուեցան իմ մէջս, թէ՝ ճշմարիտ երջանկութիւնը այդ տանիքին վրայ էր, այն պատուհանէն դուրս՝ զոր միշտ գոցած կը պահէին։ Եւ ասոր ապացոյցն ալ սա՛ կը նկատէի որ, ընդհանրապէս միս պահած պահարաններուն դուռներն ալ առանկ ուժով կը գոցէին։

Փախչելու որոշումս տուած էի, կեանքի մէջ անչուշտ թռչէն ուրիշ ուսելիք մըն ալ պիտի ըլլար։ Հո՛տ էր անծանօթը և իսէալը։ Օր մը մոռցան խոհանոցին պատուհանը գոցել։ Վարը գտնուող պզտիկ տունի մը տանիքը ցատկեցի։

II

Որքա՞ն գեղեցիկ էին տանիքները։ Անձրեւի լայն խողովակներ եղեր էին զանոնք, որոնք հեշտին բուրումներ դուրս կուտային։ Սիրոս ուրախութիւնով լեցուած ատոնց մէջէն կը քալէի. թաթերս ու ոտքերս նուրբ ցեխի մը մէջ կը մխուէին, որ տեսակցելի անուշութիւն մը ու զովութիւն մը ունէր։ Ինծի կուգար որ թաւիշի վրայ կը քալէի։ Արեւին մէջ ողողուր տաքութիւն մը կար. տաքութիւն մը՝ որ իւղերս կը հալեցուներ։

Չի պիտի պահեմ ձեզի ըսելէ որ, ամբողջ անդամներովս կը դողդողայի։ Ուրախութեանս մէջ սոսկում կար։ Մանաւանդ սոսկալի յուզում մը կը յիշեմ որ ունեցայ այդ պահուն, և որ տանիքներէն վար գլորելով սալայատակներուն վրայ չախչախէր պիտի զիս։

Երեք հատ կատուներ, տունի մը ծայրէն փրթելովվրայ եկան կատաղորէն մլաւելով։ Եւ երբ տեսան որ կ'ուժգթափէի, խնդալու համար կը մլաւենք կոր, ըսին, խոյոր կատուի մը տեղնելով ինծի։ Անոնց հետ ե՛ս ալ սկըսայ մլաւել։ Հիանալի էր։ Շունչս նորդի կատուները կը խաբուէին իմ ապուշի գերութենէս։ Երբ տաք թիթեղներուն վրայ կոխեցի, գնդակի մը նման վար գլորեցայ. երեքը մէկէն սկսան ծաղրել ինծի։ Մեր կատու մը իր քովը կանչեց զիս, ու ինծի պէտք եղած կրթութիւնը ու դասը սորվեցունել առաջարկեց, ինչ որ երախտագիտութիւնով ընդունեցի։

Ա՜հ, որքա՞ն հեռու էր ձեր մօրաքոյրին թոքը։ Խողովակներուն մէջէն ցուրխմեցի, ու շաքարտու կաթը անգամ, այնքան անուշ չէր եկած ինծի։ Ամէն բան աղէկ ու աղուոր երեւցաւ։ Կատու մը անցաւ առջեւէս. անանկ աղուոր կատու մը որ, դեռ ինծի բոլորովին անծանօթ զգացում մը ծնցուց իմ մէջս։ Մինչեւ ատ ատեն, այդպէս հիանալիօրէն կակուղ մորթ ունեցող կատու մը ունենալու երազը բոյն չէր դրած սրտիս մէջ։ Նոր եկողին վրայ վազեցինք երեք ընկերներս ու ես։ Ես միւս ընկերներէս առաջ անցայ ու գացի հիանալի կատուին ներկայացունել յարգանքներս, երբ յանկարծ ընկերներս բոլոր մէկը վիզս խածաւ ուժով մը։ Ցաւոտ ճիչ մը հանեցի։

—Բա՜հ, ըրաւ ձեր դասատու ընկերս, մէկդի քաշելով զիս. դեռ ասանկ չտա՞ ուրիշներու պիտի հանդիպիս։

III

Ժամ մը պտտկելէ ետք ահռելի ասնոթութիւն մը զգացի։

—Տանիքներուն վրայ ինչ կ'ուտեն, հարցուցի ձեր բարեկամիս։

—Ի՞նչ որ գտնան ան, պատասխանեց կոչտորէն բարեկամս։

Այս պատասխանը չփոթեցուց զիս, որովհետեւ արդէն կը փնտռէի, ուչէի գտներ բան մը։ Վերջապէս առաստաղի մը պատուհանէն երիտասարդ գործաւորուհի մը տեսայ, որ կերակուրը կը պատրաստէր։ Պատուհանին տակը սեղանին վրայ, կարմրած միսի կտորներ կային պնակի մը մէջ, որոնք մարդուս սխորժակը կը գրգռէին։

—Հա՛, գտա՛յ գործս, մտածեցի միամտութիւնով մը։

Եւ սեղանին վրայ ցատկեցի ու միսին կտորը առի։ Բայց աղէկը զիս տեսնելով, աւելին կոթը առաւ և ահռելի հարուած մը իջեցուց կռնակիս։ Միսին կտորը բերնէս ձգեցի, ու սոսկալի ճիչ մը ձգելով փախայ։

—Ձեր տունէ՞ն դուրս կ'ելլաք կոր, ըսաւ ձեր բարեկամս։ Սեղանին վրայ դրուած միսը հեռուէն ուզելու է։ Գեւերները փնտռէ ուսելիքդ։

Բնաւ չի հասկցայ սա բանը թէ, ինչպէս կ'ըլլայ որ խոհանոցին միսերը կատուներուն չի վերաբերիր։ Որովայնս լուրջ կերպով ինծի դէմ սրդռիլ կ'սկսէր։ Բարեկամս բոլորովին յուսահատեցուց զիս սա վերջին խօսքն ալ ըսելով ինծի որ, գիշերուան սպասելու էի։ Փողոցները իջանք, և սկսանք հաւաքուած աղտեղութիւնները տակնուվրայ ընել։ Գիշերուա՞ն սպասել։ Ասանկ կ'ըսէր իմ բարեկամս, խի՛տ փիլիսոփայութիւնով մը՝ անհոգ կերպով։ Այս երկար անօթութիւնին վրայ մտածելով ինքզինքս կը կորսնցունէի։

IV

Գիշերը եկաւ կամաց կամաց. հովոտ գիշեր մը, որ սառեցուց զիս։ Քիչ ետքը անձրեւ մը սկսաւ, բարակ և կարծր հատիկներով, որոնք հովին սաստկութենէն կը չալէին կատաղօրէն։ Սա՛դուղի մը վրայ գտնուող ապակիէն վար իջանք։ Մ'րքան աղտոտ երեւցաւ ինծի փողոցը։ Ալ այն աղուոր տաքութիւնը, խոյոր արեւը, լոյսով ողողուած այն տանիքները չի կային, որոնց վրայ այնքան ուրախ կը ցատկռտէինք։ Պաղ քարայատակին վրայ թաթերս կը սառէին։ Ցաւոտութիւնով յիշեցի այդ պահուն հատ վերմակս, ու թռչունի փետուրէ բարձս։

Հաղիւ փողոց իջեր էինք, երբ ձեր բարեկամս դողալ սկսաւ։ Կեցած տեղը յանկարծ սկսաւ պզտիկնալ, փոքրնալ, և գաղտնամտութիւնով մը վազել տարգորէն, ինծի ալ պատուիրելով որ իրեն հետեւիմ կարելի եղածին չափ չուտ։ Կառամուտ դուռի մը հանդիպելուն պէս, ճամապարանքով ներս խոյացաւ, գոհունակ կռնչիւն մը ձգելով իր ետին։ Երբ իրեն հարցուցի այս փախուստին պատճառը,

—Տեսա՞ր այն մարդը որ կռնակը կողով մը ու ձեռքն ալ կռացող մը ուներ, ըսաւ ինծի։

—Այո՛։

—Լա՛ւ, եթէ մեզի տեսնար, պիտի խղդեր մեզի ու խորովելով ուտէր։

—Խորովելով պիտի ուտէր, պօռացի։ Բայց փողոցը մերը չէ։ Չենք կրնար ուտել ու պիտի ուտուինք ալ։

V

Սակայն դուռներուն առջեւ աղտոտութիւն թափած չէին։ Ցուսահատութիւնով տակնուվրայ կ'ընէի կոյտերը։ Քանի մը չոր ոսկորներու հանդիպեցայ, որոնք մոխիրներուն մէջ մնացեր էին։ Այն ատեն էր որ հասկցայ թարմ թռչին արժէքը։ Մեր բարեկամս վարպետ արուեստագէտի մը ճարպիկութիւնովը կը խառնչակէր ազատութիւնները։ Մինչեւ առտու ապրին անդին վազցուց ինծի, առանց բան մը կարենալ գտնելու։ Ժամը տասնին տաներները անձրեւ մը եկաւ, աղուոր մը թրջեցայ ու դողալ սկսայ ամբողջ մարմնովս։ Անիծեա՛լ փողոց, անիծեա՛լ քամահաճոյք ու ո՞րքան կը փափաքէի վերստանալ իմ բանտուած բնակարանս։

Լուսնալու մօտ էր երբ բարեկամս տեսնալով որ կը դողամ.

—Կը չարչարուի՞ք, կը զղջա՞ք կոր, հարցուց ինծի տարօրինակ դէմքով մը։

—Ա՛խ, այո՛, պատասխանեցի։

—Ասկո՛ւչտ, բայց ինչպէս գանամ տունը։

—Եռեւէ՛ս եկէք։ Այս առտու ձեր տունէն դուրս ելլալը տեսա՛յ, ու հասկցա՛յ որ ձեզի պէս գիրուկ կատու մը, չէր կրնար մասնակցիլ ազատ շրջելու կծու ուրախութիւններուս։ Ձեր տունը գիտե՛մ ես. մինչեւ դուռը կը տանիմ ձեզի։

Բոլորովին անսեթեւեթ ու անկեղծ արտով կ'ըսէր ասոնք արժանաւոր բարեկամս։ Երբ տունին դուռը հասանք.

—Մնաք բարո՛վ, ըսաւ ինծի, առանց յուզում մը զգալու։

—Չէ՛, պօռացի. տասնկ իրար չի պիտի ձգենք։ Ինծի հետ ներս պիտի գաք։ Միեւնոյն անկողինը պիտի բաժնենք իրարու հետ, ինչպէս նաեւ միեւնոյն միսը։ Տիրուհիս բարի կնիկ մըն է...

Թող չի տուաւ որ խօսքս աւարտէի։

—Լռէ՛, ըսաւ ինծի խիստ դէմքով մը. ապուշ ես դուն։ Ձեր փափուկ մեղկութիւններուն մէջ կը մեռնիմ ես։ Ձեր առտուութեանմէջ անցուցած կեանքը, անհարազա՛տ, խո՛րթ կատուներու յատուկ է...Փողոցին կատուները, երբէ՛ք բանտի մը գինովը չի պիտի գնեն ձեր թարմ թռչերը, ու թռչունի փետուրէ չինուած բարձերը... Մնաք բարո՛վ։

Եւ կայտառ, ցատկե՛ց նորէն ան իր տանիքներուն վրայ։ Իր նիհար, բայց խոյոր դիմաստուերը տեսայ, որ նորածագ արեւին չողերուն ներքեւ, ուրախութիւնէն կը սառտար։

Երբ տուն մտայ, ձեր մօրաքոյրը մուրճը առաւ ձեռքը, և փառաւոր մը տփեց զիս անոր կոթովը, զոր, ճշմարիտը կ'ըսեմ, հաճոյքով ընդունեցայ։ Ինծի զարկած տաները, ետքէն ինծի տալիք կոակարմիր ու թարմ թռչին համը կը բերէի միտքս։

VI

Կը տեսնէ՞ք հիմայ, —եղբակացուց կատուս, ոտքերը երկնցնելով կրակարանին չուրջը ու երկա՛ր մը յօրանջելով, —սիրելի տէրս, թէ՝ ճշմարիտ երջանկութիւնը, ու իրական արքայութիւնը, տեղ մը փակուիլ ու ծեծ ուտել է, քանի որ աղուոր աղուոր թարմ թռչքեր կան հոն։

Կատուներուն համար կ'ըսեմ։

ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ — Թարգ. ՇԱՀԷՆ

Ս. Փ. ՀԻԻԱՆԴԱՆՈՑ

Հոգաբարձութիւնս չնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ՝ անցեալ օգոստոս ամսոյ մէջ հետեւեալ նուիրատուութիւններն եղած են Հիւանդանոցին.

Տեարք և Տիկնայք. Մագուտա էֆ. Շահպազ 1080 ղրշ., Տիկին Աղաւնի Ս. Տողրամաճեան՝ նուէր պատարագի, վասն հոգւոյ հանգուցեալ ամուսնոյն իւրոյ Ստեփան էֆ. Տողրամաճեանի 540 և նուէր վասն որբոց 100 ղրշ., Կարապետ էֆ. Գալփաքճեան վասն հոգւոյ իւր մօր Տիկին Մարիամ Գէորգ Գալփաքճեանի 324 ղրշ., Տօքթ. Ինդիրեան էֆ. օգոստոս ամսական 216 ղրշ. Սափրիչ արհեստաւորք նուէր պատարագի 200 ղրշ. Ցարութիւն էֆ. Էժտէհարեանի խանութի առտնին գանձանակ 186,75 ղրշ., բարեսէր ոմն (Մ. Ֆ.) 120 ղրշ. Սիվրիհիսարցի վեց աղգայիններէ 110 ղրշ., բարեպաշտուհի Տիկին մը ըստ իւր ուխտի յուլիս և օգոստոս 108 ղրշ., Մելքայել էֆ. Ասարեան 108 ղրշ., Ատաբազարցի ազգային մը 108 ղրշ., Կարապետ էֆ. Յովակիմեանի խանութի առտնին գանձանակէն 105,75 ղրշ., Գրիգոր էֆ. Սէմէրճեանի խանութի առտնին գանձանակէն 62,50 ղրշ., Կարապետ էֆ. Պէնպաշեան Սիվրիհիսարցի 95 ղրշ., Տիկին Մաննիկ Գ. Ատատրեան 56 ղրշ. Յակոբ էֆ. Քէօսթէնեան Սիվրիհիսարցի 54 ղրշ., Կարապետ էֆ. Գասպարեան Սիվրիհիսարցի 54 ղրշ., Գառնիկ էֆ. Կ. Գափամաճեան վասն տարեդարձի անուան իւր եղբօրորդւոյն Վրթանէսի 54 ղրշ., Ղազարոս էֆ. Դերձակեան 50 ղրշ., Զարեհ էֆ. Եուսուֆեան իւղագին յուլիս և օգոստ. 40 ղրշ., Սրապիոն էֆ. Ճէնեարեան Սիվրիհիսարցի 40 ղրշ., Գալուստ էֆ. Հաճի Գալեան Սիվրիհիսարցի 40 ղրշ. Գառնիկ էֆ. Ճէրահեան ի Գնալը կղզի իւր վաճառատան մէջ ծախած սիկարի թղթի չանն 40 ղրշ., Յովհաննէս էֆ. Գալփաքճեան Սիվրիհիսարցի 27 ղրշ., Տիգրան էֆ. Գամճեան Սիվրիհիսարցի 20 ղրշ., Միքայել էֆ. Կիւլապեան ձեռամբ Մաքսուտ էֆ. Նըշատաճեանի 20 ղրշ., Գրիգոր էֆ. Զիլէքճեան ձեռամբ Մաքսուտ էֆ. Նըշատաճեանի 20 ղրշ., Ատաբազարցի ազգային մը 20 ղրշ., բարեսէր ոմն 20 Վահէ Ց. Նիկողոսեան վասն ապաքինման իր հօրեղբօր 20 ղրշ., բարեսէր ոմն իւր ննջեցեալոց հոգւոյն 5 ղրշ. ընդհանուր գումար 4044 ղրուշ։

ԾԽԱԽՈՏԻ ՐԵԺԻՆ

Օսմ. Ծխախոտի Բէժիի բաժնետէրերը կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ սովորական Ընդհանուր Ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ չորեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 9/22ին, կէս օրէն հաքը ժամը 1½ (Ը. Ե.) Դալաթիոյ Վալիտա փողոցի Բէժիի կեդրոնատեղիին մէջ։ Օրակարգ.— Ա. Պիտի կարդացուի Վարչական Խորհուրդին տեղեկագիրը։ Բ. 1901-1902 տարեշրջանին հաշիւներն և հաշուեկշիռը Ժողովին հաւանութեան պիտի ներկայացուին։ Գ. Պիտի լսուին շահաբաժիններու և պահեստի գումարին մասին Վարչական Ժողովին առաջարկները։ Դ. Վարիչները պիտի անտնուին։ Ընդհանուր Ժողովին ներկայ գտնուելու համար, առ նուազն 30 բաժնեթուղթ ունեցող բաժնետէրերը պարտին մինչև 11 Հոկտ. 1902 (Սեպտ. 28 Հ. Տ.) շաբաթ օրը իրենց բաժնեթուղթերը տանիլ յանձնել հետեւեալ տեղերը— Կ. Պոլսոյ մէջ Բէժիի կեդրոնատեղին, Պերլինի մէջ. դրամատէր Մ. Ս. Պլայխրէօտէր (Պէհրենթրաս), Լոնտոնի մէջ՝ Օսմ Պանքային մասնաճիւղը՝ Թրոկմորդըն փողոց, թիւ 26. Բարիզի մէջ՝ Օսմ. Պանքային մասնաճիւղը՝ Մէյէրպէր փողոց, թիւ 7 և Վիեննայի մէջ՝ Գրէտի Անշթալտ (Սոսիէթէ ի. և Ռ. Բրիվ. Օթիրիչին տր Գրէտի Բանկը Գոմէրս է լ'Էնտուսթրի)։ Իւրաքանչիւր բաժնետէրի պիտի տրուի դիւցազգիր մը, որով կարենայ մասնակցիլ Ընդհանուր Ժողովին։ Որոշումները տեղի պիտի ունենան ներկայ անդամներուն մեծամասնութեամբ։ Անդամներուն իւրաքանչիւրը այնքան ձայն ունի որքան անգամ որ 30 բաժնեթուղթ ունի։ Սակայն իր իսկ անուան համար 10 ձայնէն աւելի չի կրնար ունենալ, ոչ ալ 20 ձայնէ աւելի՝ իր ինչպէս նաև ուրիշ ոչ է բաժնետէրի մը կողմէ։

ՍԱՐՐԱՖԻՏԷ

ԳԱԼԱԹԱ ՊՕՐՍԱՄԸ

Էսհ. Ուսմ տիւն ապշ. գաբ.	30—16
» » էն եիւքսէք	30—16½
» » էն աշաղը	30—09½
Բուսմէլի չրմէնն ապշ. գրնա	115—5/8
» » էն եիւքսէք	115—3/4
» » էն աշաղը	115—

ՊԱՆԴԱ ԱԳՕՍԻՕՆԼԱՐԸ

Բէժի ապտիոնը Օս. լիր.	—
Սիկարէթ Ա.	0—21
» Բ.	—90
Թրամվայ	5—45
Ժուլիանս	1—30
Օպլիկասիոն Թրամվայ	495—
Ասիւրանս	3—85
Գոլորտասիոն	0—08
Գոմմէրսիալ	0—08
Լորիօտ	73—50
Պանգ Նասիոնալ տր Կրէդ	416—
Թրանսվասալ	140—
Բրլնթրմ Թանվիլաթը	498—
Անտասոլը լրմ ապտիոնը	10—40

ԱԳՋԷԼԷՐԻՆ ՖԻՑԱՐԸ

Օսմ. լիրասը 100 ղրշաւն	ղ. մ
Պէյազ մէճիտիյէ ֆարգը	108—
Մէթալիք	102—25
Ինկիլիզ լիրասը	110—
Ֆրանսազ ալթունը	87—18
Բոլ	90—
Գրէմից ալթունը	51—06
Գարպոն գայմէսի	8—63

ԵՎՐՕԲԱ ՊՕՐՍԱՄԸ

Լոնտրա 2 հոկտեմբեր	
Ինկ. էսհամը Ինկ. լիրասը	93—37
Օսմ. էհամը գաբանաը	27—75
» » Բ	54—75
« » Գ	29—75
Օսմանլը Պանգասը	12—37
Մըսրը Տուլ. մութթահէտ ութ	108—75
Պուլկար իսթիգրազը	91—
Գամպիզ Բարիզ 3 այ վասէ	25—35
Թրանսվասալ	5—75
Շարթրէթ	3—25
Գերլին 2 հոկտմ.	
Բուսմէլի չրմէնտրգի. (մարգ)	120—